

บทที่ 5

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลกระทบทางสังคมภายหลังการก่อสร้างโครงการฝายเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบ 1) เพื่อศึกษาถึงผลกระทบทางสังคม-เศรษฐกิจของประชาชนหลังจากการดำเนินการโครงการฝายเชียงราย บ้านป่ายางมน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย (ทั้งที่อาศัยอยู่บริเวณเหนือน้ำ และท้ายน้ำ) 2) เพื่อประเมินผลกระทบทางด้านสังคม-เศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการฝายเชียงราย บ้านป่ายางมน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาอย่างเหมาะสมในโอกาสต่อไป

ผลการศึกษานี้ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตามขอบเขตเนื้อหาที่ได้ศึกษาจากประชากรที่กล่าวไปข้างต้น ประกอบด้วย

1) การศึกษาผลกระทบและผลประโยชน์ที่ได้รับในปัจจุบัน ได้ทำการประเมินผลการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณภาพชีวิต อันเนื่องมาจากการก่อสร้าง และการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งหมายรวมถึงผลทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยนำมาเปรียบเทียบกับช่วงที่ไม่มีโครงการฝายเชียงราย

2) แนวทางการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมในโอกาสต่อไป สำหรับรายละเอียดการศึกษามีดังต่อไปนี้

5.1 การศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างและการดำเนินงานของโครงการฝายเชียงราย ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างและการดำเนินงานของโครงการฯ ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม นอกจากจะทำการศึกษาผลกระทบทางด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการนำเสนอลักษณะโครงสร้างของประชากรและครัวเรือน เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา โดยเก็บข้อมูลภาคสนามจากประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาจำนวน 120 คน จากประชากรในพื้นที่ศึกษา ในเดือนมกราคม 2543 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 ลักษณะโครงสร้างของประชากรและครัวเรือน

ครัวเรือนของประชากรเป้าหมายในพื้นที่โครงการฯ เป็นครัวเรือนขนาดเล็ก เช่นเดียวกับครัวเรือนในภาคเหนือโดยทั่วไป และมีขนาดครัวเรือนเฉลี่ย 3.8 คน โดยครัวเรือนมีสมาชิกตั้งแต่ 1 คน จนถึงครัวเรือนใหญ่สุดมีสมาชิกรวม 7 คน

หัวหน้าครัวเรือนและแม่บ้าน นับเป็นบุคคลสำคัญของครัวเรือนไทย โดยเฉพาะในชนบทจะมีบทบาทในการให้ความร่วมมือและการได้รับการพัฒนา หรือการพัฒนาครอบครัวและสังคมของตนเอง จากการศึกษาดังตารางที่ 3 พบว่า ประชากรตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย มีจำนวน 68 คนคิดเป็นร้อยละ 56.7 และเป็นหญิงจำนวน 52 คนคิดเป็นร้อยละ 43.3 ทำให้ทราบว่าสตรีชนบทมีบทบาทในการตัดสินใจใดๆ ในครอบครัวสูงมาก จากการที่สตรีในปัจจุบันทำหน้าที่ทั้งเป็นแม่บ้าน และหัวหน้าครอบครัวจากกลุ่มประชากรตัวอย่างถึงร้อยละ 43.3 และสตรีชนบทน่าจะเป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่งอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในอนาคต

ประชากรตัวอย่างที่ทำการศึกษาช่วงอายุต่ำกว่า 20 ปีมีจำนวน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 3.3 ช่วงอายุระหว่าง 21-30 ปีมีจำนวน 31 คนคิดเป็นคิดเป็นร้อยละ 25.8 ช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปีมีจำนวน 47 คนคิดเป็นร้อยละ 39.2 ช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปีมีจำนวน 29 คนคิดเป็นร้อยละ 24.2 และช่วงอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปมีจำนวน 9 คนคิดเป็นร้อยละ 7.5 ซึ่งช่วงอายุระหว่าง 21-50 ปีถือเป็นช่วงที่กำลังอยู่ในวัยแรงงาน คิดรวมเป็นร้อยละ 89.2

ส่วนระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและแม่บ้าน จบการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา 4 มีจำนวน 24 คนคิดเป็นร้อยละ 20.0 ระดับประถมศึกษามีจำนวน 42 คนคิดเป็นร้อยละ 35.0 ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 20.83 ประกาศนียบัตรอบรมวิชาชีพจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 10.83 การศึกษาผู้ใหญ่จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และปริญญาโทหรือเทียบเท่าจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 จากข้อมูลประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาประชากรส่วนใหญ่จำนวน 66 หรือคิดเป็นร้อยละ 55 มีระดับความรู้อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา โดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งประชากรกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยออกความเห็นเท่าใดนัก ไม่แสดงความต้องการหรือข้อเรียกร้องใดๆ อาจมาจากความไม่เข้าใจหรือคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับตน

ตารางที่ 4 : โครงสร้างประชากรในพื้นที่ศึกษา

ลักษณะ	จำนวน	รวม
เพศ		
ชาย	68	56.70
หญิง	52	43.30
รวม	120	100.00

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลักษณะ	จำนวน	รวม
อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 20	4	3.30
21-30	31	25.80
31-40	47	39.20
41-50	29	24.20
มากกว่า 50	9	7.50
รวม	120	100.00
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่า ป. 4	24	20.00
ระดับประถมศึกษา	42	35.00
ระดับมัธยมศึกษา	25	20.83
ประกาศนียบัตรอบรมวิชาชีพ	13	10.83
การศึกษาผู้ใหญ่	2	1.70
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	12	10.00
ปริญญาโทหรือเทียบเท่า	2	1.70
รวม	120	100.00

5.1.2 ผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือดำเนินการโครงการฯ ทางด้านสังคม การศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือดำเนินการโครงการฯ ทางด้านสังคมได้ทำการศึกษาผลกระทบทางด้านสุขภาพอนามัย การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของบุคคลภายในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ทางด้านสุขภาพอนามัย

การศึกษาจากชุมชนเกี่ยวกับผลกระทบทางด้านสุขภาพอนามัยภายหลังการดำเนินโครงการฝายเชียงราย ได้ใช้ตัวแปรคือ ความถี่/บ่อยของการเป็นโรค จากทั้งโรคทั่วไป โรคติดต่อ และโรคที่เกี่ยวข้องจากการอุปโภคบริโภคแม่น้ำก ที่เกิดขึ้นกับประชากรตัวอย่างในชุมชนเปรียบเทียบกับความถี่/บ่อยของการเป็นโรคก่อนและหลังการดำเนินโครงการฯ จากการศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มประชากรที่มีความคิดเห็นต่างกันออกเป็น 3 กลุ่มดังรายงานผลในตารางที่ 5 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) *กลุ่มที่ความถี่/บ่อยของการเป็นโรคต่างๆ เพิ่มขึ้น* จากการศึกษา ประชากรตัวอย่างกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความเห็นว่า หลังจากการดำเนินโครงการฯ แล้ว สุขภาพ อนามัยของตนเลวลงจนไม่เป็นที่น่าพอใจ อันเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของความถี่/บ่อยในการเป็นโรค (ก่อนการดำเนินโครงการ) กล่าวคือ โรคทั่วไป ได้แก่ โรคไข้หวัด ประชากรจำนวน 11 คน หรือ ร้อยละ 9.2 มีความเห็นว่าความถี่/บ่อยของการเป็นโรคทั่วไปเพิ่มขึ้น โรคติดต่อ โดยเฉพาะโรคติดต่อในระบบทางเดินอาหาร เช่น ท้องร่วง ประชากรจำนวน 7 คนหรือร้อยละ 5.8 มีความเห็นว่า ความถี่/บ่อยของการเป็นโรคติดต่อเพิ่มขึ้น และโรคที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการอุปโภคบริโภคแม่น้ำก ได้แก่ ผื่นคัน ท้องร่วง อาเจียน ปวดท้อง ประชากรจำนวน 14 คนหรือร้อยละ 11.7 มีความเห็นว่า ความถี่/บ่อยของการเป็นโรคเพิ่มขึ้น

ประชากรกลุ่มนี้มีถิ่นที่อยู่อาศัยบริเวณสองฝั่งแม่น้ำกและเกือบทั้งหมดอยู่ บริเวณเหนือฝายหรือนอกเขตเทศบาล ซึ่งต้องใช้ประโยชน์จากแม่น้ำกในการอุปโภคบริโภค เมื่ ้แม่น้ำกมีกลิ่นเหม็น มีลักษณะตกตะกอน ทำให้เกิดอาการผื่นคัน ท้องร่วง จากการใช้ น้ำที่ไม่ สะอาดและหากต้องการทำให้น้ำสะอาดต้องผ่านกรรมวิธีเพิ่มมากขึ้น

1.2) *กลุ่มที่ความถี่/บ่อยของการเป็นโรคต่างๆ ลดลง* จากการศึกษาประชากร ตัวอย่างกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความเห็นว่าหลังจากการดำเนินโครงการฯ แล้ว สุขภาพอนามัยของตนดีขึ้น กล่าวคือความถี่/บ่อยของการป่วยเป็นโรคต่างๆ ลดลง กล่าวคือ โรคทั่วไป ได้แก่ โรคไข้หวัด ประชากร จำนวน 28 คน หรือร้อยละ 23.3 มีความเห็นว่าความถี่/บ่อยของการเป็นโรคทั่วไปลดลง โรคติดต่อ โดยเฉพาะโรคติดต่อในระบบทางเดินอาหาร เช่น ท้องร่วง ประชากรจำนวน 20 คน หรือร้อยละ 16.7 มีความเห็นว่าความถี่/บ่อยของการเป็นโรคติดต่อลดลง และโรคที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการอุปโภค บริโภคแม่น้ำก ได้แก่ ผื่นคัน ท้องร่วง อาเจียน ปวดท้อง ประชากรจำนวน 21 คน หรือร้อยละ 17.5 มีความเห็นว่าความถี่/บ่อยของการเป็นโรคที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการอุปโภคบริโภคแม่น้ำกลดลง

กลุ่มนี้โดยทั่วไปเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอเมือง ใช้น้ำประปาใน การอุปโภคบริโภคและมีการสาธารณสุขที่ดี จึงไม่ได้เป็นกลุ่มที่ได้ใช้น้ำกในการอุปโภคหรือ บริโภคโดยตรง ส่วนกลุ่มที่อยู่นอกเขตเทศบาลใช้น้ำบาดาลหรือประปาหมู่บ้านไม่ได้ใช้น้ำกใน การอุปโภคบริโภคโดยตรงเช่นกัน

1.3) *กลุ่มที่ไม่ทราบ* กลุ่มนี้ไม่แสดงความเห็นต่อความถี่/บ่อยของการเป็น โรคต่างๆ ภายหลังจากการดำเนินโครงการฯ กลุ่มนี้คือกลุ่มที่ตอบว่าความแตกต่างของความถี่/บ่อย ของการเป็นโรคต่างๆ ภายหลังจากการดำเนินโครงการฯ มีน้อยหรือมีไม่มากพอที่จะชี้ชัดได้ว่าความถี่/บ่อย ของการเป็นโรคต่างๆ ภายหลังจากการดำเนินโครงการฯ เพิ่มขึ้นหรือลดลง โดยในกลุ่มนี้มีประชากร จำนวน 81 คน หรือร้อยละ 67.5

กลุ่มนี้โดยมากเป็นประชากรที่อยู่ในเขตรอบนอกของโครงการฯ ที่ไม่ได้ใช้น้ำแม่กในการอุปโภคบริโภคโดยตรง และเป็นกลุ่มชาวบ้านที่การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จึงมองไม่เห็นความแตกต่าง และหากมีผลกระทบบ้างก็ไม่สนใจหรือไม่เห็นถึงความรุนแรงใดๆ

ตารางที่ 5 : ผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือดำเนินงานโครงการฝายเชียงราย
ทางด้านสุขภาพอนามัยเปรียบเทียบกับก่อนการดำเนินงาน

ความถี่ ประเภทของโรค	เพิ่มขึ้น		ลดลง		ไม่ทราบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สุขภาพอนามัย								
- โรคทั่วไป	11	9.2	28	23.3	81	67.5	120	100
- โรคติดต่อ	7	5.8	20	16.7	93	77.5	120	100
- โรคที่เกี่ยวข้อง จากการอุปโภค บริโภคแม่น้ำกก	14	11.7	21	17.5	85	70.8	120	100

2) การรวมกลุ่ม/การรวมตัวกันทางสังคมของประชากรแบ่งตามลักษณะกิจกรรม การศึกษาการรวมกลุ่ม / การรวมตัวกันทางสังคมของประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา มีลักษณะเช่นเดียวกับประชากรในชนบทภาคเหนือโดยทั่วไป กล่าวคือ การรวมกลุ่มกันในลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่เป็นกลุ่มที่มีบทบาททางสังคม และบทบาททางเศรษฐกิจ จากการศึกษาได้แบ่งกลุ่มออกตามลักษณะกิจกรรมได้ 4 กลุ่ม เป็นกลุ่มทางสังคม-เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังตารางที่ 6 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1) กลุ่มทางสังคม เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันเพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีประชากรที่เป็นสมาชิกจำนวน 40 คนคิดเป็นร้อยละ 33.3 ของประชากร ตัวอย่างโดยแบ่งออกเป็น

2.1.1) กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ มีสมาชิกจำนวน 8 คนคิดเป็นร้อยละ 6.66 จากประชากรตัวอย่างทั้งหมด เป็นการรวมกลุ่มทางสังคม โดยได้รับความนิยมนจากผู้สูงอายุสมัครเป็นสมาชิกจำนวนมาก มีกิจกรรมหลักที่มุ่งช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกัน และได้รับความช่วยเหลือในการดูแลสุขภาพอนามัยเป็นสำคัญ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้เชิงเศรษฐกิจจาก

กิจกรรมที่ร่วมกันผลิต ตามความถนัดและสนใจ เป็นผลพลอยได้จากงานแก้แหงาและการใช้เวลาให้เกิดคุณค่ามากที่สุด เช่น การทำงานหัตถกรรม เครื่องจักสาน เป็นต้น

2.1.2) *กลุ่มแม่บ้าน* มีจำนวนสมาชิก 32 คนคิดเป็นร้อยละ 26.66 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมด เป็นการรวมกลุ่มของผู้หญิงในหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีกลุ่มแม่บ้านของตน สมาชิกคือแม่บ้านและสตรีในชุมชน โดยมีผู้นำหรือประธานแม่บ้านที่เลือกมาจากแม่บ้านที่มีลักษณะเป็นผู้นำหรือภรรยาของพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่เรียกว่า แม่หลวงบ้าน โดยผู้นำจะเป็นผู้ที่วางแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม หน้าที่ของกลุ่มแต่เดิมจะทำหน้าที่หลากหลาย ช่วยงานวัดหากมีงานบุญ ช่วยงานศพ ช่วยงานบวช ฯลฯ กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่รวมตัวขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนในหมู่บ้านในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้ลุล่วงด้วยดี

นอกจากนี้ จากการทำการศึกษพบว่าประชากรจำนวน 14 คน หรือร้อยละ 11.7 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมด ระบุว่าไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มใดที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางสังคม ในขณะที่ประชากรจำนวน 66 คนหรือร้อยละ 55.0 ของประชากรตัวอย่างเชื่อว่าตนน่าจะเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางสังคม หรือมีกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทางสังคม

ที่น่าสนใจคือในพื้นที่ที่ศึกษาพบ *กลุ่มฌาปนกิจของหมู่บ้าน* ซึ่งมีสมาชิกเท่ากับสมาชิกกลุ่มทางสังคมทั้งหมดที่พบจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 จากประชากรตัวอย่างทั้งหมด กลุ่มนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มร่วมทางสังคม กล่าวคือ สมาชิกทั้งหมดอยู่ในกลุ่มฌาปนกิจ ซึ่งเหมือนกับประชากรในชนบทภาคเหนือ โดยทุกหมู่บ้านประชาชนจะเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่ง นับเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมที่ใหญ่ที่สุด สมาชิกกลุ่มจะต้องจ่ายค่าศพตามวงเงินที่คณะกรรมการจะกำหนดในแต่ละหมู่บ้านหรือในแต่ละกลุ่มเป็นรายศพ เพื่อรวบรวมช่วยญาติผู้เสียชีวิต ในชนบทการช่วยเหลือกันและการช่วยงานหรือการไปร่วมงานศพจัดเป็นกิจกรรมหรือพิธีกรรมสำคัญที่ทุกคนต้องไปร่วม ขาดไม่ได้ ดังนั้นช่วงที่มีพิธีกรรมดังกล่าวในพื้นที่หรือในหมู่บ้านนั้น การพัฒนาหรือการติดต่อประสานงานต่างๆ จะทำได้ยากหรือลำบากกว่าในช่วงปกติ ลักษณะของสังคมชนบทไทยเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทุกคนยอมรับได้ เพราะช่วงของพิธีกรรมทางสังคมแบบนี้ในสังคมชนบทภาคเหนือจะใช้เวลาไม่นานนัก ประมาณ 1-2 วัน และมักไม่เกิน 3 วันเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาทำให้เห็นได้ว่าการรวมกลุ่มทางสังคมทั้งสามกลุ่ม อันได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มแม่บ้าน เป็นการรวมตัวของบุคคลในแต่ละหมู่บ้านโดยเฉพาะทางภาคเหนือที่มีมาเป็นเวลานาน ดังนั้นการรวมตัวหรือการรวมกลุ่มทางสังคมของกลุ่มนี้จึงไม่ได้เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นผลหรือมีความเกี่ยวเนื่องมาจากการดำเนินการโครงการฯ

2.2) **กลุ่มทางเศรษฐกิจ** เป็นการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์หลักทางด้านผลผลิตทั้งนอกภาคเกษตรกรรมและในภาคเกษตรกรรม มีจำนวนสมาชิก 42 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมดแบ่งออกเป็น

2.2.1) **กลุ่มเกษตรกร** มีจำนวนสมาชิก 20 คน คิดเป็นร้อยละ 16.66 จากประชากรตัวอย่าง เมื่อประชากรในพื้นที่ส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงได้มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการมานานกว่า 20 ปี จนปัจจุบันก็ยังนิยมรวมตัวกันในลักษณะนี้หรือตามประเภทของกิจกรรม อาทิ กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มเกษตรกรทำไร่ กลุ่มเกษตรกรชาวสวน และกลุ่มเกษตรกรพัฒนา เป็นต้น

การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการจะมีการเลือกตั้งกรรมการมารับผิดชอบดำเนินการ โดยสมาชิกทุกคนจะต้องสมัครเข้ากลุ่มและถือหุ้นคนละ 1 หุ้น เป็นอย่างน้อย ส่วนการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรอย่างไม่เป็นทางการ จะเป็นเพียงมีความสนใจประกอบอาชีพอย่างเดียวกัน และมาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงงานเกษตรของตน เพื่อรวมพลังต่อรองทั้งในแง่การผลิตและในแง่ตลาด ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรโดยทั่วไปหรือทั้งสองรูปแบบ จึงมีการก่อตั้งหรือริเริ่มมาจากคนในหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน

ความถี่ในการพบปะก็แตกต่างกันไปตามความจำเป็นประมาณปีละ 2 ครั้งถึง 10 ครั้ง เพื่อปรึกษาร่วมมือกันในการเกษตร โดยเฉพาะในด้านการลงทุน การแนะนำการใช้เครื่องมือทางการเกษตร อาทิ การใช้ปุ๋ย และการหาตลาดด้านการเกษตร แต่อย่างไรก็ดี การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ มักจะมีจุดอ่อนในด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินงานที่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะการขาดความเสถียรและข้อสัต์ของผู้รับผิดชอบโดยตรง ตรงข้ามกับการรวมกลุ่มกันเองด้วยความสมัครใจและความสนใจตรงกัน ซึ่งมักจะช่วยกันรับผิดชอบดำเนินกิจการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน และผลประโยชน์ส่วนตนได้เป็นอย่างดี

การรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรได้ดำเนินการก่อนการดำเนินการโครงการเพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือกันทางการแลกเปลี่ยนวิธีการผลิต และการตลาด ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่แทบจะไม่ได้รับผลใดๆ จากโครงการฯ เนื่องจากปริมาณน้ำหรือประโยชน์ที่คาดว่าโครงการฯ จะมอบให้ไม่เกิดผลได้หรือผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ

2.2.2) **กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร** มีจำนวนสมาชิก 22 คน หรือร้อยละ 18.33 ของประชากรตัวอย่าง การรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรของหมู่บ้านต่างๆ ก็มีลักษณะเหมือนกลุ่มแม่บ้านที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือสตรีในชุมชนที่มีความสนใจก็สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือกิจการต่างๆ ภายในหมู่บ้านของตน มี

ประธานกลุ่มแม่บ้านจะเป็นสตรีที่มีลักษณะเป็นผู้นำหรือภรรยาของผู้ใหญ่บ้านเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสมาชิกโดยมากมาจากกลุ่มแม่บ้านที่เป็นกลุ่มพื้นฐานดั้งเดิม

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้เกิดขึ้นเมื่อผลผลิตในภาคเกษตรกรรมของครอบครัวลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในครอบครัว ประกอบกับการมีเวลาว่างจากกิจกรรมต่างๆ กลุ่มแม่บ้านจึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่อฝึกฝนอาชีพนอกภาคการเกษตรทั้งที่เกี่ยวกับการเกษตรโดยตรง เช่น กิจกรรมแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรหลายประเภท อาทิ สับปะรดกวน ไวน์สับปะรด ของกลุ่มแม่บ้านนางแล, จิงคอง ปลาแร่ ของกลุ่มแม่บ้าน เวียงชัย เป็นต้น และการผลิตที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับภาคเกษตรกรรมเช่น กลุ่มจักสาน ของแม่บ้านบ้านคู ซึ่งเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักที่สร้างรายได้เป็นอย่างดีและต่อเนื่องทำให้เกิดความมั่นคง และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ โดยการสนับสนุนจากจากโครงการต่างๆ ของรัฐ

อย่างไรก็ดีในปัจจุบันหมู่บ้านต่างๆ ได้เน้นถึงกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ทำรายได้มากและมั่นคง ทั้งในด้านการได้รับการส่งเสริมอาชีพเกษตรและนอกอาชีพเกษตร ปัจจุบันมีการเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดนางรม การทำขนม การประดิษฐ์ดอกไม้ และการทอผ้าเพื่อการจำหน่าย

กลุ่มแม่บ้านการเกษตรจากการศึกษาพบว่า มีเพียงสมาชิกจำนวน 7 คน ใน 22 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 31.8 ที่ได้รับผลประโยชน์อันเนื่องมาจากการดำเนินโครงการฝายเชิงทราย กล่าวคือ มีรายได้เสริมมากขึ้นอันเนื่องมาจากการประกอบกิจกรรมแปรรูปต่างๆ ที่ได้มาจากผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้นทางการเกษตร ทั้งการปลูกพืชผักหรือผลไม้เสริม เช่น สับปะรด ลิ้นจี่ ลำไย

นอกจากนี้จากการทำการศึกษพบว่า ประชากรจำนวน 61 คน หรือร้อยละ 50.8 ของประชากรตัวอย่าง ระบุว่าไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มใดที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ประชากรจำนวน 17 คน หรือร้อยละ 14.2 ของประชากรตัวอย่างเชื่อว่าตนน่าจะเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางเศรษฐกิจ หรือมีกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทางเศรษฐกิจ

2.3) กลุ่มทางวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่มีลักษณะสืบทอดอาชีพ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ โดยมีจำนวนสมาชิก 8 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 6.7 ของประชากรตัวอย่างทั้งหมด ได้แก่

2.3.1) *กลุ่มยุวเกษตรกร* มีสมาชิกจำนวน 3 คนคิดเป็นร้อยละ 2.5 จากประชากรตัวอย่าง เป็นกลุ่มของเยาวชนที่ทำการศึกษาและสืบทอดอาชีพทางการเกษตรของครอบครัว ซึ่งกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่เป็นผู้นำหลักในอนาคตของชุมชนได้อย่างดี เพราะนอกจากจะทำการสืบต่ออาชีพของครอบครัว การที่ได้รับการศึกษาทำให้มีการนำเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้พัฒนาให้ได้

ประโยชน์มากขึ้น โดยมีผู้นำคือพ่อหลวงของหมู่บ้านตามตำแหน่ง และกรรมการหมู่บ้านคือ กลุ่มผู้ใหญ่ในหมู่บ้านผู้ปกครองของกลุ่มเยาวชนเอง พื้นที่ก็เป็นพื้นที่ส่วนตัว ในบางหมู่บ้านมีพื้นที่สาธารณะเพื่อกลุ่มเยาวชนโดยเฉพาะ

2.3.2) *กลุ่มรักษาล้านนา* มีสมาชิกจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.16 จากประชากรตัวอย่าง เป็นกลุ่มที่รวมทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนที่มีความสนใจประเพณี วัฒนธรรมของล้านนา แล้วทำการศึกษาเผยแพร่ เช่น ภาษาล้านนา การรำฟ้อน ฟันดาบ กลองสะบัดชัย ฯลฯ ประเพณีไหว้ผี สืบชะตา ศูนย์กลางของกลุ่มมักจะอยู่ที่วัดตามหมู่บ้านในชุมชนต่างๆ โดยมีผู้นำคือเจ้าอาวาสวัดประจำหมู่บ้านและมีกลุ่มผู้ใหญ่ (ประชาชนในหมู่บ้าน) เป็นกรรมการในการจัดการต่างๆ ของกลุ่ม

จากการศึกษายังพบว่า ประชากรจำนวน 19 คนหรือร้อยละ 15.8 ของประชากรตัวอย่าง ระบุว่าไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางวัฒนธรรม ในขณะที่ประชากรตัวอย่างกว่าครึ่งจำนวน 93 คน หรือร้อยละ 77.5 ของประชากรตัวอย่างเชื่อว่าตนน่าจะเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางวัฒนธรรมหรือมีกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทางวัฒนธรรม หากไม่สามารถระบุอย่างชัดเจนว่าตนมีส่วนร่วมกับการรวมตัวทางวัฒนธรรม

กลุ่มทางวัฒนธรรมที่พบจากการศึกษาทั้งกลุ่มเยาวชน และกลุ่มรักษาล้านนา ไม่ได้เป็นผลหรือมีความเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินการ โครงการฯ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งก่อนการดำเนินโครงการฯ โดยประชากรในหมู่บ้านนั้นๆ ที่ให้ความสนใจ

2.4) *กลุ่มทางสิ่งแวดล้อม* เป็นกลุ่มที่เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน น้ำ หรือแม้กระทั่งความหลากหลายทางชีวภาพ มีสมาชิกจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ของประชากรตัวอย่างมีเพียงกลุ่มเดียวคือ

2.4.1) *กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของฝ่ายเชียงราย* มีสมาชิกจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 จากประชากรตัวอย่าง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่องค์กรทางราชการสนับสนุน ดังนั้นสมาชิกก็คือลูกบ้านในหมู่บ้านทั้งหมดของบ้านป่าขาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นบริเวณที่ตั้งโครงการฝ่ายเชียงราย แต่กรรมการและผู้มีอำนาจในการบริหารงานหรือดำเนินโครงการฯ กลับอยู่ในองค์กรทางราชการ คือกลุ่มนักพัฒนา กลุ่มชลประทาน องค์กรบริหารส่วนตำบล

นอกจากนี้จากการทำการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 14 คน หรือร้อยละ 11.7 ของประชากรตัวอย่างระบุว่าไม่ใช่สมาชิกของกลุ่มใดที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ประชากรจำนวน 82 คน หรือร้อยละ 68.3 ของประชากรตัวอย่างเชื่อว่าตนน่าจะเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวทางสิ่งแวดล้อมหรือมีกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทางสิ่งแวดล้อม

กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของฝ่ายเชียงรายเป็นกลุ่มที่เกิดจากการดำเนินโครงการฯ โดยตรง เป็นการจัดตั้งกลุ่มจากกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการฯ โดยเฉพาะจากส่วนราชการเป็นต้นแบบความคิด มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือของประชากรในชุมชนในการดูแลสภาพเหมืองฝายให้สะอาด สวยงาม ดำเนินงานด้วยการขอความร่วมมือจากประชากรในพื้นที่ตั้งโครงการฯ ในการสอดส่องดูแลสภาพทั่วไปของฝายเชียงราย แต่กลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดความร่วมมือของประชากรในกลุ่ม เพราะการเข้าร่วมกลุ่มมาจากการเกณฑ์เข้าชื่อไม่เห็นคุณค่า ไม่ได้เกิดจากสำนึกหรือความต้องการของประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่ม จึงไม่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 6 : การรวมกลุ่ม/การรวมตัวกันทางสังคมของประชากร แบ่งตามลักษณะกิจกรรม

สถานะการเป็นสมาชิกของกลุ่ม	ใช่		ไม่ใช่		ไม่ทราบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. กลุ่มทางสังคม	40	33.30	14	11.7	66	55.0	120	100
- กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ	8	6.66						
- กลุ่มแม่บ้าน	32	26.66						
2. กลุ่มทางเศรษฐกิจ	42	35.00	61	50.8	17	14.2	120	100
- กลุ่มเกษตรกร	20	16.66						
- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	22	18.33						
3. กลุ่มทางวัฒนธรรม	8	6.70	19	15.8	93	77.5	120	100
- กลุ่มยุวเกษตรกร	3	2.50						
- กลุ่มรักษาด้านนา	5	4.16						
4. กลุ่มทางสิ่งแวดล้อม	24	20.00	14	11.7	82	68.3	120	100
- กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของฝาย	24	20.00						

5.1.3 ผลกระทบของโครงการฯ ทางด้านเศรษฐกิจ

ในการศึกษาผลกระทบของโครงการฯ ต่อวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจภายหลังการดำเนินโครงการฝายเชียงราย มีการศึกษาลักษณะงานทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง รายได้ของครอบครัวจากอาชีพหลักและอาชีพรอง ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มมากขึ้นอันเนื่องมาจากการดำเนินงานโครงการฯ และภาระหนี้สิน อันเป็นผลเนื่องมาจากการดำเนินโครงการฯ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ลักษณะงานอาชีพหลักและอาชีพรอง

จากการศึกษาจากประชากรตัวอย่างดังตารางที่ 7 พบว่าประชากรเป้าหมายมีอาชีพหลักรับราชการมีจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 26.6 ประชากรมีอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรมจำนวน 44 คนคิดเป็นร้อยละ 36.7 ประชากรมีอาชีพหลักเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจำนวน 15 คนคิดเป็นร้อยละ 12.5 และประชากรมีอาชีพหลักในลักษณะทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับอาชีพรับราชการ การเกษตร และการท่องเที่ยวมีจำนวน 29 คนคิดเป็นร้อยละ 24.2 และเมื่อแบ่งลักษณะของอาชีพหลักที่สำคัญได้เป็น อาชีพรับราชการ อาชีพทางการเกษตร อาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และอาชีพทั่วไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1) อาชีพหลัก

1.1.1) อาชีพรับราชการ

จากการทำการศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่า ประชากรที่ประกอบอาชีพรับราชการจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 26.6 ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน จำนวน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 3.3 ประชากรประกอบอาชีพรับราชการที่เกี่ยวกับการปกครอง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 ประชากรประกอบอาชีพรับราชการที่เกี่ยวกับการเกษตร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 ประชากรประกอบอาชีพรับราชการที่เกี่ยวกับการป่าไม้ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ประชากรประกอบอาชีพรับราชการที่เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประชากรที่ประกอบอาชีพรับราชการที่เกี่ยวกับการศึกษา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 ประชากรที่ประกอบอาชีพรับราชการด้านอื่นอีกจำนวน 3 คนคิดเป็นร้อยละ 2.5

1.1.2) อาชีพเกษตรกรรม

จากการทำการศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่า ประชากรจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมดังรายละเอียดต่อไปนี้ ประชากร 12 คนคิดเป็นร้อยละ 10.0 ทำสวนผัก ประชากร 15 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำนา ประชากร 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำไร่ ประชากร 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำสวนผลไม้ ขณะที่ประชากร 9 คนคิดเป็นร้อยละ 7.5 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการเลี้ยงสัตว์

1.1.3) อาชีพท่องเที่ยว

จากการทำการศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่า ประชากรจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ประกอบอาชีพทางการท่องเที่ยวดังรายละเอียดต่อไปนี้ ประชากรมีอาชีพหลักในการขับเรือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 ประชากรทำร้านค้า (ร้านอาหารและร้านขายของชำขนาดเล็ก) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 ประชากรมีอาชีพหลักในการทำร้านอาหาร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.2 ประชากรมีอาชีพหลักเกี่ยวกับการโรงแรม จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7

1.1.4) อาชีพทั่วไป

จากการทำการศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่า ประชากรจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 24.2 ประกอบอาชีพทั่วไป คือ อาชีพทางการประมง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 การก่อสร้าง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8 รับจ้าง จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 และค้าขาย จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5

จากแผนการดำเนินโครงการฯ คาดว่าประชากรที่ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรทั้งการทำไร่่นา พืชไร่ พืชสวน การท่องเที่ยว การดูคูดทรายและการประมงจะได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินโครงการฯ แต่ผลจากการศึกษาภาคสนามจากกลุ่มประชากรตัวอย่างพบว่า โครงการส่งผลประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร 12 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 ส่วนการท่องเที่ยวพบว่า ก่อนและหลังการดำเนินโครงการฯ ผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยว ขับเรือ ร้านค้า ร้านอาหารและโรงแรมไม่เกิดความแตกต่าง จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลประโยชน์จากการดำเนินโครงการฯ และอาชีพประมงที่มีเพียง 3 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 2.5 ซึ่งมีจำนวนน้อยมากและเป็นอาชีพคาดหวังของโครงการฯ ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะไม่สามารถหาปลาในด้วโครงการฯ ได้ เหตุผลเนื่องมาจากการดำเนินการโครงการฯ ทำให้พันธุ์ปลาลดน้อยลงและสูญไป ซึ่งอาจส่งผลให้การทำการประมงในกลุ่มน้ำหายไปด้วย

1.2) อาชีพรอง

ผลการศึกษาพบว่าประชากรที่ประกอบอาชีพหลักทั้งการรับราชการ การเกษตร การท่องเที่ยว หรืออาชีพทั่วไป ได้ประกอบอาชีพรองหรืออาชีพเสริมควบคู่ไปด้วย ดังรายละเอียดในตารางที่ 8 ซึ่งพบว่าจากการศึกษาประชากรตัวอย่าง ประชากรจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประกอบอาชีพดูคูดทราย ประชากรจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 ประกอบอาชีพก่อสร้าง ประชากรจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประกอบอาชีพประมง ประชากรจำนวน 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 3.3 ประกอบอาชีพทำไร่ ประชากรจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ประกอบอาชีพทำสวนผัก ผลไม้ ประชากรจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ประชากรจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ประกอบอาชีพค้าขาย ประชากรจำนวน 14

คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 ประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนประชากรที่เหลือจำนวน 39 คน คิดเป็น ร้อยละ 35.0 ประกอบอาชีพอื่นที่ต่างออกไป ซึ่งโดยมากเป็นการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรือ การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ปลาย้า สับปะรดกวน ไวน์ กระดาษสา ดินเผา เพาะเห็ด ทอผ้า เป็นต้น

ตารางที่ 7 : ลักษณะงานการประกอบอาชีพหลัก

อาชีพหลัก	จำนวน	ร้อยละ
1. รับราชการ		
- พัฒนาชุมชน	4	3.3
- ปกครอง	5	4.2
- เกษตร	5	4.2
- ป่าไม้	7	5.8
- การปกครองส่วนท้องถิ่น	3	2.5
- การศึกษา	5	4.2
- อื่นๆ	3	2.5
รวม	32	26.6
2. อาชีพเกษตรกรรม		
- ทำสวนผัก	12	10.0
- ทำนา	15	12.5
- ทำไร่	5	4.2
- สวนผลไม้	3	2.5
- เลี้ยงสัตว์	9	7.5
รวม	44	36.7
3. อาชีพท่องเที่ยว		
- ขับเรือ	2	1.7
- ร้านค้า	6	5.0
- ร้านอาหาร	5	4.2
- โรงแรม	2	1.7
รวม	15	12.5

ตารางที่ 7 (ต่อ)

อาชีพหลัก	จำนวน	ร้อยละ
4. อาชีพทั่วไป		
- การประมง	3	2.5
- ก่อสร้าง	1	0.8
- รับจ้าง	13	10.8
- ค้าขาย	9	7.5
- อื่นๆ	3	2.5
รวม	29	24.2

ตารางที่ 8 : ลักษณะงานการประกอบอาชีพรอง

อาชีพรอง	จำนวน	ร้อยละ
1. อาชีพรอง		
- ดูกทราย	3	2.5
- ก่อสร้าง	2	1.7
- ประมง	3	2.5
- ทำไร่	4	3.3
- ทำสวนผัก,ผลไม้	15	12.5
- เลี้ยงสัตว์	16	13.3
- ค้าขาย	24	20.0
- รับจ้าง	14	11.7
- อื่นๆ	39	35.0
รวม	120	100.0

2) รายได้ของครอบครัว จากทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง

การศึกษารายได้จากอาชีพหลักและอาชีพรองได้ทำการศึกษาจากประชากรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาเพื่อสอบถามเกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของรายได้ (ตารางที่ 8) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1) รายได้ของครอบครัวจากอาชีพหลัก

จากการศึกษาผลกระทบทางด้านการรายได้ที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินโครงการ เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการดำเนินโครงการจากการศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่สามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ ต่อไปนี้

2.1.1) *กลุ่มที่มีรายได้จากอาชีพหลักเพิ่มมากขึ้น* จากการศึกษาพบว่า มีประชากรจำนวน 41 คน หรือร้อยละ 34.2 มีความเห็นว่าภายหลังการดำเนินโครงการ รายได้ อันเป็นผลมาจากอาชีพหลักเพิ่มมากขึ้น ซึ่งประชากรที่มีรายได้จากอาชีพหลักเพิ่มมากขึ้น แบ่งออกเป็นอาชีพรับราชการ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 27.66 เนื่องจากการปรับเพิ่มของเงินเดือนข้าราชการ ขณะที่ประชากรที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรประชากรจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.83 ประชากรกลุ่มนี้จะมีพื้นที่ทำกินอยู่ในบริเวณพื้นที่ระหว่างกลางของโครงการฯ ซึ่งหลังจากการดำเนินโครงการฯ ทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีปริมาณน้ำมากขึ้น สามารถทำการผลิตได้มากขึ้น เช่น ทำข้าวนาปรังได้อีก ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้น ส่วนประชากร 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.66 ประกอบอาชีพทางการท่องเที่ยวโดยการขับเรือ

2.1.2.) *กลุ่มที่มีรายได้จากอาชีพหลักลดลง* จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 14.2 ของประชากรตัวอย่างมีรายได้จากอาชีพหลักลดลง โดยเป็นกลุ่มประชากรที่มีอาชีพหลักทางการเกษตรและมีพื้นที่ทำกินอยู่ห่างไกลโครงการฯ หลังจากการดำเนินการของโครงการฯ ทำให้ปริมาณน้ำที่ได้รับลดจำนวน การผลิตจึงไม่ได้ผล จำนวนผลผลิตและคุณภาพก็ลดลงจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 11.66 ของประชากรตัวอย่างที่ทำการศึกษ ส่วนประชากรที่เหลือ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประกอบอาชีพทั่วไปโดยเฉพาะการทำประมง เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดเนื่องจากการลดลงของจำนวนพันธุ์ปลา ซึ่งประชากรกลุ่มนี้เชื่อว่าเป็นผลจากการดำเนินการฝายเชิงทราย

2.1.3) *กลุ่มที่ไม่ทราบ* จากการศึกษาผลกระทบภายหลังการดำเนินโครงการฯ ประชากรจำนวน 62 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 51.6 เกินกว่าครึ่งของประชากรตัวอย่างตอบการสัมภาษณ์ว่าไม่ทราบเกี่ยวกับอาชีพหลักว่ารายได้เพิ่มขึ้นหรือลดลง อันเนื่องมาจากความไม่แน่ใจ ไม่แน่ชัดเกี่ยวกับผลกระทบที่ตนได้รับว่ามาจากโครงการฯ หรือไม่ และไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ คนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และเชื่อว่าแนวทางการแก้ปัญหาของรัฐถูกต้องแล้ว บางส่วนไม่ออกความเห็นเนื่องจากเห็นว่าผลกระทบยังไม่รุนแรงจึงไม่จำเป็นต้องเรียกร้องอะไร ซึ่งอาจนำมาสู่ปัญหาอย่างอื่นในอนาคต

2.2) รายได้ของครอบครัว จากอาชีพรอง

รายได้จากอาชีพรองหรืออาชีพเสริมภายหลังการดำเนินโครงการ ได้มีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จากการศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่า รายได้จากอาชีพรองมีการเพิ่มขึ้นและลดลง ซึ่งสามารถแยกประเด็นตามการศึกษาได้ดังนี้

2.2.1) กลุ่มที่มีรายได้จากอาชีพรองเพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาพบว่า ประชากรจำนวน 23 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.2 มีความเห็นว่ารายได้ของตนเพิ่มขึ้นภายหลังการดำเนินโครงการฯ โดยแบ่งเป็นประชากรจำนวน 15 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 12.5 ซึ่งประกอบอาชีพรองในการทำสวนผักผลไม้ที่มีพื้นที่ทำกินอยู่ในบริเวณพื้นที่ระหว่างกลางของการดำเนินโครงการฯ ประชากรที่ประกอบอาชีพรองในการก่อสร้าง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 ประกอบอาชีพรองในการเลี้ยงสัตว์ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และประกอบอาชีพรองในการดูคุดทราย 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

การดำเนินการของโครงการฯ ที่เน้นเพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาประชากรที่ประกอบอาชีพก่อสร้างหรือดูคุดทราย จึงมีรายได้เพิ่มมากขึ้นอันอาจเป็นผลมาจากการที่มีปริมาณทรายมากขึ้นในน้ำตก และความต้องการใช้ทรายในการก่อสร้าง หากแต่ประชากรที่ประกอบอาชีพก่อสร้างหรือดูคุดทรายส่วนมากไม่ใช่คนในท้องถิ่น ขนาดของบริษัทดูคุดทรายมีทั้งขนาดกลางและขนาดใหญ่ หนึ่งบริษัทอาจมีแหล่งดูคุดทรายมากกว่า 1 แห่ง โดยเฉพาะเจ้าของกิจการส่วนใหญ่เป็นคนจากพื้นที่อื่น ผลประโยชน์จึงไม่ได้ตกอยู่กับประชากรในชุมชนของโครงการฯ

นอกจากนี้ถึงแม้การดูคุดทรายจะได้ผลผลิตมากขึ้นหากแต่ผลผลิตหรือทรายขาดคุณภาพมีดินตะกอนรวมอยู่ หรือที่เรียกว่า ทรายขี้เป็ด แหล่งดูคุดทรายบางที่จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ในการคัดแยกทราย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

ในส่วนของประชากรที่ประกอบอาชีพทำสวนผักผลไม้และเลี้ยงสัตว์ที่มีพื้นที่ทำกินบริเวณกลางโครงการฯ การที่ปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้นภายหลังการดำเนินโครงการส่งผลกระทบต่อผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้น

2.2.2) กลุ่มที่มีรายได้จากอาชีพรองลดลง จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 11 คน หรือร้อยละ 9.2 เห็นว่ารายได้จากอาชีพรองของตนลดลงโดยสามารถแบ่งได้เป็นประชากรที่ประกอบอาชีพประมงในแม่น้ำตก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประชากรที่ประกอบอาชีพทำไร่ที่มีพื้นที่ทำกินอยู่ไกลหรืออยู่บริเวณปลายโครงการจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 และประกอบอาชีพค้าขายตามเกาะแก่งริมแม่น้ำตก 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33

กลุ่มนี้มีรายได้จากอาชีพรองลดลงเนื่องจากการได้รับน้ำในปริมาณที่ไม่เพียงพอจากการดำเนินโครงการฯ ในกลุ่มเกษตรกร การลดลงของพันธุ์ปลาของกลุ่มประมง และการที่ภูมิทัศน์เปลี่ยนแปลงไป พื้นที่ที่เป็นเกาะแก่งตามริมน้ำลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ที่

ประกอบอาชีพค้าขายตามริมแม่น้ำกกโดยตรง เพราะพื้นที่ที่ใช้ในการทำการค้าลดลง ล้วนเป็นผลกระทบอันเนื่องมาจากการดำเนินโครงการฯ

2.2.3) *กลุ่มที่ไม่ทราบ* จากการศึกษาผลกระทบภายหลังการดำเนินโครงการฯ ประชากรจำนวน 86 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 71.7 หรือเกือบสามในสี่ของประชากร ตัวอย่างตอบการสัมภาษณ์ว่าไม่ทราบ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ใหญ่มากและคนที่ในกลุ่มนี้ตอบว่าไม่ทราบ เนื่องจากการที่คนกลุ่มนี้ไม่ได้คาดหวังเกี่ยวกับผลผลิตหรือรายได้อันเนื่องมาจากอาชีพเสริม ดังนั้นรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงซึ่งมีความต่างจากก่อนการดำเนินโครงการฯ ไม่มากจึงไม่เป็นที่สนใจ

ตารางที่ 9 : รายได้จากอาชีพหลัก อาชีพรอง ภายหลังการดำเนินโครงการฝายเชียงราย

อาชีพ	รายได้		เพิ่มขึ้น		ลดลง		ไม่ทราบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. อาชีพหลัก	41	34.20	17	14.20	62	51.60	120	100		
- อาชีพรับราชการ	32	27.66								
- อาชีพทางการเกษตร (ทำนา)	7	5.83	14	11.66						
- อาชีพทางการท่องเที่ยว	2	1.66								
- อาชีพทั่วไป (ประมง)			3	2.50						
2. อาชีพรอง	23	19.20	11	9.20	86	71.60	120	100		
- อาชีพทางการเกษตร (ผักผลไม้)	15	12.50								
- อาชีพทางการเกษตร (ทำไร่)			4	3.33						
- เลี้ยงสัตว์	3	2.50								
- ประมง			3	2.50						
- ก่อสร้าง	2	1.70								
- คูดทราย	3	2.50								
- ค้าขาย			4	3.33						

3) ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นอันเนื่องจากการดำเนินโครงการฯ

โดยการศึกษาจะเน้นค่าใช้จ่ายทางด้านที่เปลี่ยนเป็นเครื่องมือการผลิต ในการศึกษาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการดำเนินการโครงการฯ ซึ่งได้แบ่งการศึกษาออกเป็นค่าใช้จ่ายทางด้านสาขาอาชีพหลัก และค่าใช้จ่ายในสาขาอาชีพรองตามตารางที่ 9 ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) รายจ่ายที่ในสาขาอาชีพหลัก

จากการศึกษาประชากรตัวอย่างเกี่ยวกับผลกระทบที่กลายเป็นรายจ่ายภายหลังการดำเนินโครงการฯ ในสาขาอาชีพหลัก สามารถแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อดังต่อไปนี้

3.1.1) ค่าใช้จ่ายในอาชีพหลักที่เป็นค่าใช้จ่ายจากการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตเพิ่มขึ้น ประชากรจำนวน 39 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 32.5 เห็นว่าค่าใช้จ่ายภายหลังการดำเนินโครงการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินโครงการฯ โดยต่างให้ความเห็นว่าแม้ว่าจะมีปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น แต่ก็พบว่า พืชผัก พืชไม้ผล พืชสวน หรือแม้กระทั่งนาข้าว มีโรคเพิ่มมากขึ้น จึงต้องลงทุนในการใช้ยาฆ่าแมลง สารเคมีต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งรวมถึงการเลี้ยงสัตว์ด้วย

ในบางส่วนรายจ่ายจากการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้ผลิตผลไม่ดี ทำให้ต้องมีการปลูกซ้ำหรือปลูกพืชชนิดอื่นแต่พืชผลก็ยังไม่ดี เนื่องจากการขาดน้ำในการผลิตสินค้าเกษตร คนกลุ่มนี้มีที่ทำกินอยู่บริเวณตอนปลายของโครงการฯ ที่ได้น้ำจากการเกษตรไม่เพียงพอ และปัญหาที่พบอีกคือการที่การดำเนินโครงการฯ ทำให้น้ำในแม่น้ำกตคตะกอนมากขึ้น เมื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร ตะกอนที่อยู่ในน้ำก็จับที่ใบของพืชทำให้ใบของพืชเกิดการตั้งและรัดตัวทำให้เจริญเติบโตได้ไม่ดี

สำหรับประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการทำสวนผัก 12 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 ประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการทำนา 15 คนคิดเป็นร้อยละ 12.5 ส่วนประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการทำไร่ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.16 และประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.83.

3.1.2) ค่าใช้จ่ายในอาชีพหลักที่เป็นค่าใช้จ่ายจากการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตลดลง ประชากรจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 เห็นว่าค่าใช้จ่ายภายหลังการดำเนินโครงการฯ จากการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตลดลง กลุ่มนี้เป็นเกษตรกรปลูกไม้ยืนต้นหรือพืชผลไม้ที่ทนทานต่อแมลงและสภาพอากาศ เช่น สับปะรด ลำไย มะม่วง ลิ้นจี่ ประชากรกลุ่มนี้รายจ่ายลดลง เนื่องจากการได้รับปริมาณน้ำที่เพียงพอ และมักจะเป็นกลุ่มของผู้ที่มีที่ดินทำกินอยู่บริเวณช่วงกลางของการดำเนินโครงการฯ ส่วนกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เช่น ปลาที่บิทม ปลาชนิด

ค่าใช้จ่ายจากการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตลดลง เนื่องจากมีปริมาณน้ำมากขึ้น การถ่ายเทน้ำทำได้สะดวกกว่าแต่ก่อน

ประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการทำสวนผลไม้ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประกอบอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.66 ประกอบอาชีพหลักในการรับราชการในกรมป่าไม้ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.83 ประกอบอาชีพหลักในการรับราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.16 ประกอบอาชีพหลักในการรับราชการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 ประกอบอาชีพหลักในการรับราชการเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และประกอบอาชีพหลักในการรับราชการองค์การปกครอง 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.83 กลุ่มนี้ได้รับผลโดยตรงจากการดำเนินโครงการฯ แต่ที่น่าสังเกตคือกลุ่มนี้โดยมากเป็นข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ เช่น กลุ่มข้าราชการในการชลประทาน ผู้ใหญ่บ้านพัฒนากร ดังนั้นจึงเป็นไปได้มากกว่าเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการฯ และเชื่อว่าโครงการฯทำให้ค่าใช้จ่ายในอาชีพหลักที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือการผลิตลดลง เช่น การใช้ไฟฟ้าในการดึงน้ำเข้าพื้นที่ทำกิน ทำให้ได้รับปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

3.1.3) *กลุ่มที่ไม่ทราบ* จากการศึกษาผลกระทบภายหลังจากการดำเนินโครงการฯ ประชากรจำนวน 56 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 46.7 ตอบไม่ทราบ จากการทำการศึกษาระบุประชากรกลุ่มนี้โดยมากไม่ทราบว่าค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตของตนเพิ่มขึ้นหรือลดลง เนื่องจากก่อนการดำเนินโครงการฯ และหลังการดำเนินโครงการฯ เมื่อเปรียบเทียบแล้วมีความต่างน้อยมาก และโดยมากประชากรกลุ่มนี้ไม่ได้ประกอบอาชีพทางการเกษตรหากประกอบอาชีพอื่นเช่น ค้าขาย คูดทราย ขับเรือ รับจ้าง เป็นต้น ค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตจึงแทบไม่มี อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ความเห็นว่าเป็นไม่ทราบ

3.2) *รายจ่ายในสาขาอาชีพรองหรืออาชีพเสริม*

จากการศึกษาประชากรตัวอย่างเกี่ยวกับผลกระทบที่กลายเป็นรายจ่ายภายหลังจากการดำเนินโครงการฯ ในสาขาอาชีพรองหรืออาชีพเสริม สามารถแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

3.2.1) *ค่าใช้จ่ายในอาชีพรองหรืออาชีพเสริมที่เป็นค่าใช้จ่ายจากการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตเพิ่มขึ้นภายหลังจากการดำเนินโครงการฯ* ประชากรจำนวน 21 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.5 แบ่งออกเป็นประชากรที่ประกอบอาชีพรองหรืออาชีพเสริมในการทำไร่ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 การทำสวนผักผลไม้ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 และประกอบอาชีพการประมง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

กลุ่มนี้โดยมากอาศัยอยู่บริเวณท้ายโครงการฯ ทำให้ได้รับปริมาณน้ำในจำนวนน้อยและน้ำที่ได้ก็มีการตกตะกอนสูง ต้องบำบัดหรือการใช้น้ำเพื่อป้องกันโรคที่จะเกิดกับ

ตารางที่ 10 (ต่อ)

อาชีพ	รายได้		เพิ่มขึ้น		ลดลง		ไม่ทราบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- การปกครอง			3	2.50						
- ส่วนท้องถิ่น										
- การปกครอง			1	0.83						
- ป่าไม้			7	5.83						
- เกษตร			5	4.16						
- พัฒนาชุมชน			4	3.33						
2. อาชีพรอง	21	17.50	14	11.70	85	70.80	120	100		
- ทำไร่	4	3.33								
- สวนผักผลไม้	14	11.70	1	0.83						
- ประมง	3	2.50								
- เลี้ยงสัตว์			13	10.83						

4) ภาระหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ

ในการศึกษาภาระหนี้สินอันเนื่องจากการดำเนินโครงการได้ทำการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตกับจำนวนของผลผลิตที่ได้รับ และภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลักและอาชีพรองหรืออาชีพเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1) ค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตกับจำนวนของผลผลิตที่ได้รับ จากการทำการศึกษาประชากรตัวอย่างสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือศึกษาผลผลิต และศึกษาค่าใช้จ่ายในเครื่องมือการผลิตดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1) ผลผลิต แบ่งประชากรตัวอย่างออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตลดลง และกลุ่มที่ไม่ทราบดังนี้

4.1.1.1) กลุ่มที่ผลผลิตมีปริมาณเพิ่มขึ้น ประชากรจำนวน 6 คน หรือร้อยละ 5.0 พบว่าภายหลังการดำเนินโครงการฯ ผลผลิตทั้งทางภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีมากขึ้น คนกลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณตอนกลางของโครงการฯ ทำให้มีปริมาณน้ำเพียงพอ แบ่งออกเป็นประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำนา 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.66 ประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำสวนผักผลไม้ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33

กลุ่มนี้ได้รับปริมาณน้ำอย่างเต็มที่ส่งผลต่อผลผลิต ทำให้สามารถเพิ่มผลผลิตจากการทำการเพาะปลูกได้มากครั้งขึ้น เช่น การทำนาปี-นาปรัง และการที่พืชได้รับปริมาณน้ำเพียงพอ ทำให้ได้รับผลผลิตมากหรือผลผลิตมีคุณภาพดี เช่น สวนลิ้นจี่ สวนลำไย อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มนี้ได้รับผลโดยตรงจากการดำเนินโครงการฯ

4.1.1.2) *กลุ่มที่ผลผลิตมีปริมาณลดลง* ประชากรจำนวน 20 คน หรือร้อยละ 16.7 พบว่าภายหลังการดำเนินโครงการฯ ผลผลิตทั้งทางภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีปริมาณลดลง คนกลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณต้นหรือปลายโครงการฯ ทำให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ แบ่งออกเป็นประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำนา จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 11.66 ประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำไร่จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ในส่วนของประชากรที่มีอาชีพหลักในการประมง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

การที่ผลผลิตที่ลดลงเนื่องจากการดำเนินโครงการฯ ทำให้ปริมาณน้ำลดลงในบางพื้นที่ ทำให้การเกษตร เช่น ไร่ข้าวโพด ไร่ยาสูบ ไร่สับปะรด ได้ผลผลิตน้อย คุณภาพไม่ดี จึงต้องพึ่งพาสารเคมี ทั้งยาปราบศัตรูพืชและปุ๋ยมากขึ้น รวมทั้งการดำเนินงานของโครงการฯ ส่งผลให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง คุณภาพน้ำเปลี่ยนไป พันธุ์ปลาจึงมีปริมาณน้อยลง หรือไม่ได้คุณภาพเท่าที่ต้องการ การหาปลาจึงมีความลำบากมากขึ้น ต้องใช้เครื่องมือจับปลาที่ดีขึ้น

4.1.1.3) *กลุ่มที่ไม่ทราบ* กลุ่มนี้มีจำนวนประชากรมากถึง 101 คน คิดเป็นร้อยละ 84.16 เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีประชากรมาก จึงได้ศึกษาในรายละเอียดพบว่า ความไม่ทราบเกิดจากการไม่เห็นถึงระดับความแตกต่างของผลผลิต ทั้งก่อนและภายหลังการดำเนินโครงการฯ โดยมากกลุ่มนี้ประชากรไม่ได้ประกอบอาชีพทางการเกษตรหรือเลี้ยงสัตว์ที่ต้องพึ่งพาน้ำโดยตรงในการเพิ่มผลผลิตอันจะเปลี่ยนเป็นค่าตอบแทน หากแต่คนกลุ่มนี้ประกอบอาชีพรับราชการ ก่อสร้าง คูตทราย รับจ้าง ค้าขาย เป็นต้น ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงไม่ได้รับผลโดยตรงจากการดำเนินโครงการฯ

4.1.2) *ค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิต* จากการศึกษาสามารถแบ่งค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตได้ 3 ข้อ ต่อไปนี้

4.1.2.1) *ค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตเพิ่มขึ้น* พบว่าประชากรจำนวน 16 คน หรือร้อยละ 13.3 เห็นว่าภาระค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตเพิ่มขึ้น แบ่งออกเป็น ประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการทำนา 10 คน หรือร้อยละ 8.33 ประชากรที่ประกอบอาชีพหลักในการทำไร่ 3 คน หรือร้อยละ 2.5 และประชากรที่ประกอบอาชีพประมง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินโครงการฯ โดยไม่ได้รับปริมาณน้ำเพียงพอ และคุณภาพน้ำต่ำ ค่าใช้จ่ายจึงเพิ่มขึ้นจากการใช้ สารเคมีและเครื่องสูบน้ำใน

การสูบน้ำเข้าพื้นที่

4.1.2.2) ค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตลดลง ประชากรจำนวน 14 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.7 เห็นว่าภาระค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องมือการผลิตลดลงสามารถแบ่งออกเป็น ประชากรที่ประกอบอาชีพรองหรืออาชีพเสริมในการทำสวนผักผลไม้ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.83 และประชากรที่ประกอบอาชีพรองหรืออาชีพเสริมในเลี้ยงสัตว์ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 10.83 กลุ่มนี้ก็เป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ แต่กลุ่มนี้ได้รับปริมาณน้ำอย่างเพียงพอจากการดำเนินโครงการฯ การต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า เพื่อใช้กับเครื่องสูบน้ำจึงไม่มี ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องมือการผลิตจึงลดลง

4.1.2.3) กลุ่มที่ไม่ทราบ กลุ่มนี้มีจำนวนประชากร 90 คน คิดเป็นร้อยละ 75 การที่ประชากรตอบว่าไม่ทราบ เนื่องจากไม่เห็นความแตกต่างเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในเครื่องมือการผลิตว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงภายหลังการดำเนินโครงการฯ ประกอบกับกลุ่มนี้ประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย รับจ้าง ก่อสร้าง หรือคูศทราย ซึ่งโดยมากไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องมือการผลิตจึงไม่ทราบ

4.2) ภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลักและอาชีพรองหรืออาชีพเสริม จากการทำการศึกษาระบุว่าประชากรตัวอย่างสามารถแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มคือศึกษาภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลัก และภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพรองหรืออาชีพเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1) ภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลัก สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่ภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพเพิ่มมากขึ้น ภาวะหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลักลดลง และกลุ่มที่ไม่ทราบดังนี้

4.2.1.1) กลุ่มที่ภาวะหนี้สินเพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลัก พบว่าประชากรจำนวน 21 คน หรือร้อยละ 17.5 ภายหลังการดำเนินโครงการฯ ภาวะหนี้สินจากการประกอบอาชีพ ทั้งทางภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีมากขึ้น แบ่งออกเป็นประชากรที่ประกอบอาชีพทำนา 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.83 ประชากรที่ประกอบอาชีพทำสวนผัก 6 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ประชากรที่ประกอบอาชีพทำไร่ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ประชากรที่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.66 และประชากรที่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ประชากรกลุ่มนี้โดยมากมีพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณปลายโครงการฯ การที่ได้รับน้ำจากโครงการฯ ในปริมาณน้อย และเป็นน้ำที่ตกตะกอน ส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพ

ของผลผลิต ทำให้ต้องมีการใช้สารเคมีบางตัวเพิ่มเติม เช่น สารเคมีที่ช่วยในการหายใจหรือสังเคราะห์แสงของพืช ปุ๋ย และการต้องใช้น้ำในปริมาณมากเท่าเดิมยังส่งผลให้ต้องมีการสูบน้ำเข้าพื้นที่ทำกิน ต้องซื้อเครื่องกำเนิดไฟฟ้าไฟ หรือจ่ายค่าไฟเพิ่มมากขึ้น แต่ผลผลิตที่ได้ก็ยังมีปริมาณน้อย หรือคุณภาพไม่ดีทำให้ไม่ได้ราคา รายได้จึงไม่พอกับรายจ่ายในการใช้เครื่องมือทางการเกษตรทำให้กลายเป็นภาระหนี้สิน

4.2.1.2.) กลุ่มที่ภาวะหนี้สินลดลงอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการฯ จากอาชีพหลัก พบว่าประชากรจำนวน 34 คน หรือร้อยละ 28.3 ภายหลังจากดำเนินโครงการฯ ภาวะหนี้สินจากอาชีพหลักผลผลิต ทั้งทางภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีปริมาณลดลง แบ่งออกเป็นประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำนา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 6.66 ประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำไร่จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 ประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำสวนผักจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 5.83 ประชากรที่มีอาชีพหลักในการทำสวนผลไม้จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และประชากรที่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และประชากรที่มีอาชีพหลักในการขับเรือจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

กลุ่มนี้โดยมากเป็นกลุ่มที่อาศัยหรือมีพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณตอนกลางของโครงการฯ ซึ่งการดำเนินการของโครงการฯ ทำให้พื้นที่เหล่านี้มีปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น และน้ำบริเวณนี้ปริมาณตะกอนไม่สูงมากนัก การนำมาใช้ในการเกษตรจึงมีอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ยังสามารถปลูกพืชเสริมหรือปลูกพืชได้หลายรอบ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายในการสูบน้ำ หรือซื้อน้ำก็ลดลง กลุ่มนี้จึงมีภาวะหนี้สินลดลงจากการดำเนินโครงการฯ เมื่อเปรียบเทียบกับภาระหนี้สินเดิมก่อนมีโครงการฯ

4.2.1.3) กลุ่มที่ไม่ทราบ กลุ่มนี้มีจำนวนประชากรมากถึง 65 คน คิดเป็นร้อยละ 44.2 การที่ประชากรตอบว่าไม่ทราบเนื่องจากไม่เห็นความแตกต่างเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในเครื่องมือการผลิตว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลง รวมทั้งไม่ทราบความแตกต่างเกี่ยวกับรายได้ ผลผลิต ภายหลังจากดำเนินโครงการฯ ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนมากจะประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย รับจ้างก่อสร้าง ซึ่งโดยมากไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องมือการผลิตเหมือนกลุ่มเกษตรกรที่สามารถแยกแยะค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องมือทางการเกษตรได้ จึงตอบว่าไม่ทราบ นอกจากนี้รายได้ที่รับรู้ก็เป็นค่าจ้างหรือเงินเดือนที่ตายตัว ไม่เกี่ยวกับผลผลิต จึงออกความเห็นว่าเป็นไม่ทราบ

5.1.4 ผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือดำเนินการโครงการฝ่ายเชิงรายทางด้านวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

การศึกษาผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือดำเนินการโครงการฯ ทางด้านวัฒนธรรม แบ่งการศึกษาออกเป็น การศึกษาความร่วมมือของชุมชน บทบาทของบุคคลในชุมชน และ

การแสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การให้ความร่วมมือกับชุมชน

การให้ความร่วมมือของบุคคลในชุมชนเกิดจากการติดต่อประสานงานร่วมกัน จากการศึกษาพบว่า การให้ความร่วมมือกับชุมชนเกิดจากการติดต่อประสานงานโดยหน่วยงานต่างๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 แนวทาง (ตามตารางที่ 10) ดังต่อไปนี้

1.1) ผ่านองค์กรรัฐบาล จากการศึกษาความร่วมมือกับชุมชน พบว่าการให้ความร่วมมือกับชุมชนโดยผ่านองค์กรรัฐบาล โดยมากดำเนินไปในแบบแผนที่เป็นทางการซึ่งในบางกรณีบุคคลในชุมชนหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประชากรที่มีการร่วมมือผ่านทางองค์กรรัฐบาล เป็นฐานในการเชื่อมประสานคิดเป็นร้อยละ 35.8 ของประชากรตัวอย่าง โดยมีลักษณะของการร่วมมือดังนี้

1.1.1) รัฐบาลมีโครงการฯ แล้วขอความร่วมมือจากชุมชน โครงการฯ มีลักษณะจากบนสู่ล่าง ผู้ที่บริหารระดับบนไม่ทราบถึงปัญหาที่แท้จริง การวางแผนนโยบายอาจผิดพลาดเพราะไม่ได้ปรึกษาคนในพื้นที่ และเมื่อมีนโยบายมาข้าราชการระดับล่าง เช่น พ่อหลวง ก็รับนโยบายนั้นไว้ แล้วเกณฑ์ลูกบ้านของตนเข้าชื่อ โดยอาจไม่มีความรู้ความสนใจ ส่งผลให้โครงการฯ ไม่สำเร็จตามที่วาดหวังไว้

การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะมีแต่รายชื่อสมาชิกจำนวนมากหากแต่สมาชิกไม่มีการปฏิบัติตาม หรือคิดว่าตนเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และโครงการฯ ไม่ได้เข้ามาแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องแท้จริง ตัวอย่างเช่น กรณีโครงการฝายเข็ญรายที่รัฐเป็นผู้วางนโยบายแล้วนำมาดำเนินการโดยไม่ผ่านความเห็นจากชุมชนในพื้นที่ จึงไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน ต้องใช้การบังคับเข้าเป็นสมาชิกตามรายชื่อ เช่น กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของฝาย

1.1.2) รัฐเข้ามาให้เงินทุนในการดำเนินโครงการฯ และแนะนำเกี่ยวกับวิธีการที่ต้องต่างๆ รัฐวางโครงการฯ แล้วแนะนำให้บุคคลในชุมชนร่วมมือกันในการปฏิบัติตาม ซึ่งได้ผลดีกว่าระบบแรก ตัวอย่างเช่น โครงการปลูกป่า โครงการไรรักษาสวนผสม เนื่องจากผู้ที่สนใจก็ทำการศึกษาและปฏิบัติตาม โดยใช้เงินทุน ค่าตอบแทนเป็นสิ่งจูงใจ

การมีส่วนร่วมระดับนี้ประชาชนให้ความสนใจและปฏิบัติตามกันมาก หากแต่ก็เป็นเพียงประชาชนบางกลุ่มที่มีความรู้ ได้รับข้อมูล หรือการอบรมที่ถูกต้องเท่านั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ยังไม่มีกระจายไปในหลายๆ แบบ โดยมากจะเน้นทางด้านเศรษฐกิจ โดยนำเอาผลตอบแทนมาเป็นแรงจูงใจ หากสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น ชุมชนขาดแคลนน้ำ รัฐให้ทุนและผู้เชี่ยวชาญ และให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แทนที่การนำโครงการสำเร็จรูปมาให้ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ ฝาย จะมีประสิทธิผลในการแก้ปัญหามากกว่า

จากการทำการวิจัยพบว่าประชากรตัวอย่างจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 11.67 เชื่อว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านองค์กรรัฐบาล และประชากรจำนวน 63 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.5 ไม่ทราบว่าตนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมใดๆ ผ่านองค์กรรัฐบาลหรือไม่ ซึ่งประชากรส่วนนี้โดยมากไม่ได้รับข่าวสารข้อมูลจากรัฐ การประกอบกิจกรรมใดๆ ซึ่งผ่านทางผู้นำในชุมชน จึงเกิดความไม่แน่ใจว่ากิจกรรมนั้นๆ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากกลุ่มในชุมชนหรือเป็นนโยบายของรัฐที่ผ่านมาจากผู้นำชุมชน

1.2) ผ่านทางองค์กรเอกชน การร่วมมือโดยผ่านองค์กรเอกชนเป็นตัวกลางคิดเป็นร้อยละ 6.7 ของประชากรตัวอย่าง ถือเป็นแนวทางของการร่วมมือที่มีส่วนแบ่งน้อยที่สุด กล่าวคือ เป็นนโยบายขององค์กรที่ตนทำงาน หรือเป็นสมาชิกอยู่มีลักษณะแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นโยบายต่างๆ คณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้มีมติลงความเห็นแล้วให้นำไปปฏิบัติ โดยเน้นผลประโยชน์ส่วนมากเพื่อองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์

การร่วมมือโดยผ่านองค์กรเอกชนที่ตนเป็นหนึ่งในองค์กรเป็นการมีส่วนร่วมตามกฎเกณฑ์ที่ได้ถูกระบุไว้โดยองค์กร แม้ระดับการร่วมมือจะสูงเนื่องจากเกรงระเบียบในการลงโทษขององค์กร หากแต่ในระยะยาวอาจไม่ได้รับความร่วมมือ

ส่วนการมีส่วนร่วมผ่านทางองค์กรเอกชนลักษณะที่ไม่เป็นทางการคือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเห็น ความสนใจที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เช่น ยูวเกษตรกร กลุ่มรักษาล้านนา กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มักจะได้รับความร่วมมือสนับสนุนเป็นอย่างดีจากชุมชน โดยประชากรจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมาก เนื่องจากตรงกับจุดหมายของชุมชนจึงเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมที่จะส่งประสิทธิผลต่อการแก้ปัญหาในโอกาสต่อไป

จากการทำการสำรวจยังพบว่าประชากรตัวอย่างจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 เชื่อว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านองค์กรเอกชน และประชากรจำนวน 96 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 80.0 ไม่ทราบว่าตนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมใดๆ ผ่านองค์กรเอกชนหรือไม่ เนื่องจากประชากรที่ทำการศึกษาโดยมากจะประกอบอาชีพส่วนตัวหรือรับจ้างอิสระจึงไม่มีภูมิลำเนาขององค์กรมาผูกมัดให้ปฏิบัติตาม สำหรับส่วนที่ไม่แน่ใจว่าตนมีส่วนร่วมหรือไม่ มีจำนวนมากเนื่องจากประชากรเข้าร่วมกิจกรรมหลายกลุ่ม จึงไม่แน่ใจว่ากลุ่มดังกล่าวเป็นการร่วมมือผ่านทางองค์กรเอกชนหรือไม่

1.3) ผ่านทางเครือข่าย มีส่วนแบ่งมากเป็นอันดับ 2 คิดเป็นร้อยละ 29.2 ของประชากรตัวอย่าง แม้จะมีส่วนแบ่งเป็นอันดับสองแต่จัดระดับความร่วมมือของคนในชุมชนแล้วมากเป็นอันดับหนึ่ง กล่าวคือการร่วมมือมักมาจากการขอร้องผ่านเครือข่ายแล้วขยายวงออกโดยการบอกต่อทั้งจากเครือข่ายและไม่ใช้เครือข่าย กลายเป็นวงกว้างมีลักษณะคล้ายเครือข่ายทาง

สังคม ทุกคนให้ความร่วมมือกันเป็นอันดี เนื่องจากมีความเต็มใจ สนับสนุนเชื่อ

ลักษณะที่วาดังกล่าว มีลักษณะแบบไม่เป็นทางการไม่ได้จัดตั้งองค์กรเฉพาะขึ้นมาแต่ประสบความสำเร็จอย่างมากในชนบท ตัวอย่างเช่น การลงแขก เป็นการร่วมมือของชาวบ้าน ถ้าทราบว่าบ้านไหนกำลังจะเกี่ยวข้าวก็จะไปช่วยเหลือ ซึ่งโดยมากจะเป็นกลุ่มญาติหรือกลุ่มเพื่อน การร่วมมือกันทำงานหาตลาดสินค้าทางการเกษตร เกิดจากการที่ประชากรมีอาชีพที่คล้ายคลึงกัน เมื่อต้องการขายสินค้าทางการเกษตรจึงเริ่มขายจากญาติ คนรู้จัก และเพื่อน เป็นการขยายตลาดให้กว้างขึ้น แนะนำวิธีการผลิต ในบางกรณีที่ประชากรตัวอย่างประสบความสำเร็จทางการเกษตรก็ได้ นำความรู้มาเผยแพร่กับคนในชุมชน แล้วกระจายความรู้ออกไปเป็นวงกว้าง เป็นต้น

จากการทำการสำรวจยังพบว่าประชากรตัวอย่างจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 เชื่อว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านทางเครือข่าย และประชากรจำนวน 79 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 65.8 ไม่ทราบว่าตนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมใดๆ ผ่านทางเครือข่าย ในส่วนของประชากรตัวอย่างที่เชื่อว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านทางเครือข่าย เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่เพิ่งโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในพื้นที่ยัง ไม่มีความคุ้นเคยกับคนรอบข้าง ส่วนประชากรที่ไม่ทราบว่า ตนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมใดๆ ผ่านทางเครือข่ายหรือไม่เนื่องจากความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในกลุ่มมีมานานแล้ว แต่ไม่รู้ว่าการรวมกลุ่มนั้นสัมพันธ์กันด้วยระบบเครือข่ายหรือไม่

ตารางที่ 11 : ผลกระทบอันเนื่องมาจากการก่อสร้างหรือดำเนินการโครงการฯ ทางด้านวัฒนธรรม โดยศึกษาการให้ความร่วมมือกับชุมชน

ลักษณะการจัดการ โดยชุมชน	ใช่		ไม่ใช่		ไม่ทราบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความสัมพันธ์และร่วมมือกันทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม								
- ผ่านองค์กรรัฐบาล	43	35.80	14	11.70	63	52.50	120	100
- ผ่านองค์กรเอกชน	8	6.70	16	13.30	96	80.00	120	100
- ผ่านทางเครือข่าย	35	29.20	6	5.00	79	65.80	120	100

2) บทบาทของบุคคลในชุมชน

ในการศึกษาวิจัยเน้นศึกษาบทบาทในการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในการดำเนินการ ติดตามตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยแบ่งเป็นบทบาททางด้านสังคม บทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาททางด้านวัฒนธรรม และบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม (ตารางที่ 11) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1) การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมโดยชุมชนจากการศึกษาพบว่า มีแนวทางการนำไปสู่การมีส่วนร่วมคือ มีส่วนร่วมในโครงการฯ นั้นๆ โดยตรง หรือผ่านทางประชาพิจารณ์หรือประชามติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1.) *การมีส่วนร่วม* จากการศึกษาประชากรตัวอย่างกว่าครึ่ง คือ ร้อยละ 54.2 หรือประชากรจำนวน 65 คน ของประชากรตัวอย่าง มีความเห็นว่าตนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ในชุมชน ซึ่งบทบาทแต่ละอย่างที่ตนมีส่วนร่วมผ่านจากการดำเนินการของกลุ่มของตน ตัวอย่างเช่น ประชากรตัวอย่างที่อยู่ในกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ที่ช่วยเหลือกลุ่มคนในสังคมชนบทมีความเห็นว่าเป็นการแสดงออกถึงบทบาททางสังคมที่ตนเองมีส่วนร่วม, กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร ก็มีบทบาททางการตลาดการผลิตอันเป็นบทบาททางการเศรษฐกิจ ,กลุ่มรักษาล้านนา กลุ่มยุวเกษตรกร เป็นกลุ่มที่พยายามสืบต่อวัฒนธรรมทางความเป็นอยู่ การสืบต่ออาชีพ ถือได้ว่าเป็นบทบาททางเศรษฐกิจของตน ส่วนบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มคนใช้น้ำเชื่อว่า บทบาทการมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้น้ำอย่างประหยัดของกลุ่มเป็นการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมทางหนึ่ง

จากการศึกษายังพบว่า มีประชากรจำนวน 8 คน หรือร้อยละ 6.7 มีความเห็นว่าตนไม่ได้มีบทบาทโดยการมีส่วนร่วมผ่านทางกลุ่มใดๆ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด เพราะเพิ่งโยกย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่นจึงยังไม่ได้ตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มใด และประชากรจำนวน 47 คน หรือร้อยละ 39.1 ไม่ทราบว่าตนมีบทบาทโดยการมีส่วนร่วมใดๆ หรือไม่ บุคคลกลุ่มนี้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในท้องถิ่น หากแต่เป็นสมาชิกในลักษณะรายชื่อไม่ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังจึงตอบว่าไม่ทราบ

2.1.2) *ประชามติ* ประชากรจำนวน 39 คน หรือคิดเป็นร้อยละประมาณ ร้อยละ 32.5 ของประชากรตัวอย่าง เห็นว่าตนเองมีส่วนร่วมในการดำเนินการบางอย่างของชุมชนผ่านทางประชามติ เช่น การจ่ายน้ำ การกำหนดราคาสินค้าการเกษตร การสร้างสิ่งสาธารณะต่างๆ

ในขณะที่ประชากรจำนวน 20 คน หรือร้อยละ 16.7 มีความเห็นว่าตนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชนผ่านทางประชามติ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมในการทำประชามติ เนื่องจากเหตุผลต่างๆ เช่น อายุน้อย ไม่มีความรู้หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำ

การประชุมติ และประชากรอีก 61 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 ไม่ทราบว่าตนเองมีบทบาทหรือเกี่ยวข้องกับกำทำประชามติหรือไม่ คนกลุ่มนี้ได้รับข่าวสารในการดำเนินกำต่างๆ ภายในหมู่บ้านและได้รับการสอบถามหาความเห็น หากแต่ไม่ทราบหรือไม่ได้เข้าร่วมกำจัดประชุมกำออกประชามติแบบเป็นทางการเท่านั้น

กำมีส่วนร่วมในระดับนี้ในท้องถิ่นจัดได้ว่าเป็นบทบาทกำมีส่วนร่วมที่ง่ายและรวดเร็วที่สุด กำลงประชามติให้ผลดีตรงตามความต้องการของชุมชน แต่ส่วนมากมักเป็นโครงการเล็กๆ ในชุมชน หากได้รับการพัฒนามากขึ้นกำพัฒนาชุมชนก็จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้นตามลำดับ อย่างกรณีโครงการฝายเชียงราย กำดำเนินกำจ่ายน้ำกำทำประชามติน่าจะเป็นแนวทางสำคัญในการจัดการกำจ่ายน้ำที่เหมาะสมกับชุมชน

2.1.3) *ประชำพิจารณา* จากกำศึกษาประชากรตัวอย่างพบว่ากำมีส่วนร่วมโดยกำทำประชำพิจารณา มีจำนวนประชากรที่มีส่วนร่วมจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 ของประชากรตัวอย่าง ที่น่าสังเกตคือผู้ที่ออกความเห็นโดยมากเป็นข้าราชการ เช่น นักพัฒนา ปลัดองค์กำบริหารส่วนตำบล ชลประทาน ซึ่งกำได้มีส่วนร่วมในการประชำพิจารณา มักจะเป็นโครงการๆ ของรัฐ อาจมีผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรบ้างบางส่วน แต่หลังจากกำทำประชำพิจารณาแล้ว เกณฑ์กำหนดในการตัดสินใจกลับไปอยู่ที่ผู้บริหารโครงการๆ ของรัฐทั้งหมด

จากกำศึกษายังพบว่าประชากรจำนวน 16 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 13.3 เชื่อว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำทำประชำพิจารณา คนกลุ่มนี้ไม่รู้จักรำทำประชำพิจารณา เนื่องจากเป็นของใหม่และในท้องถิ่น ยังไม่มีการทำกันอย่างกว้างขวาง ส่วนประชากรจำนวน 67 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 55.9 ไม่ทราบว่าตนเองมีส่วนร่วมในการกำทำประชำพิจารณาหรือไม่ เนื่องจากได้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการกำทำประชำพิจารณา แต่ไม่ได้แสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมใดๆ มากไปกว่ากำเข้าชมและฟัง

จุดที่น่าสนใจคือประชากรท้องถิ่นจำนวนมากไม่ได้เข้าร่วมในการกำทำประชำพิจารณาด้วย เนื่องจากไม่ทราบข่าวคราวหรือไม่ทราบข้อมูลอย่างแท้จริงโดยละเอียด นอกจากนี้กำทำประชำพิจารณา กับผู้แทนของรัฐ ยังสร้างความหวาดเกรงต่อประชากรบางกลุ่มด้วย อย่างกรณีโครงการฝายเชียงรายที่ประชากรไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำทำประชำพิจารณา เนื่องจากขาดข้อมูลและเกรงกลัวอำนาจผู้แทนของรัฐ แต่ถึงแม้กำทำประชำพิจารณาจะเป็นทางออกที่ดีในการแก้ปัญหาชุมชนระหว่างรัฐและท้องถิ่น หากควรเสริมให้ประชากรในท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมด้วยมากกว่าให้ออกความเห็นเพียงอย่างเดียว

2.2) ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับโครงการๆ ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการ โดยชุมชนต้องการติดตามตรวจสอบโครงการๆ มากกว่าครั้ง กล่าวคือ ประชากร

จำนวน 76 คน หรือประมาณร้อยละ 63.3 ของประชากรตัวอย่าง เนื่องจากผลการดำเนินโครงการฯ หรือแนวทงนโยบายของการดำเนินการ ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการฯ เพื่อผลประโยชน์ของชุมชน โดยเชื่อว่าคนในชุมชนผู้ได้รับผลกระทบได้รับผลประโยชน์น่าจะมีสิทธิได้รับรู้ หรือแม้กระทั่งมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพราะประชากรที่ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากโครงการฯเท่านั้นที่จะรู้ได้ดีที่สุดว่าตน กลุ่มของตน และชุมชนของตน ต้องการให้โครงการฯดำเนินการหรือปฏิบัติอย่างไรที่ส่งผลประโยชน์ต่อตนมากที่สุด เพื่อกล่าวได้ว่า ประชากรในชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของโครงการฯ ฝ่ายเชิงรย เพื่อให้เกิด

- การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ
- ความถูกต้องและยุติธรรม ในการจัดสรรผลประโยชน์
- การดำเนินงานและผลการดำเนินงานที่จะเกิดขึ้น
- ทราบความเคลื่อนไหวการดำเนินงานของโครงการฯ
- ทราบถึงผลที่อาจเกิดในอนาคตจากการดำเนินการ โครงการฝ่ายเชิงรย
- เพื่อประโยชน์ของตนและชุมชนที่อยู่อาศัย
- เพื่อความโปร่งใสในการดำเนินงาน

ในการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 21 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการติดตามตรวจสอบโครงการฯ กลุ่มนี้โดยมากเป็นกลุ่มผู้สูงอายุและมีการศึกษาน้อยจึงสรุปว่า การดำเนินการติดตามตรวจสอบให้ข้าราชการดำเนินการเอง ส่วนประชากรที่เหลือจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 ไม่ทราบว่าตนควรมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการฯ หรือไม่ การติดตามตรวจสอบโครงการฯทำอย่างไร การติดตามตรวจสอบโครงการฯ จะให้ผลประโยชน์แก่ตนอย่างไร

2.3) **หลักประกันความเสี่ยงในอนาคต** ประชากรในชุมชนต้องการหลักประกันความเสี่ยงจากโครงการฯคิดเป็นจำนวนประชากร 91 คน หรือร้อยละ 75.8 ของประชากรตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1) **ต้องการหลักประกันความเสี่ยงต่ออาชีพการงานที่ทำอยู่และที่จะทำในอนาคต** กลุ่มคนที่มีความเห็นดังนี้โดยมากเป็นกลุ่มประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลและอยู่ไกลจากแม่น้ำกก โดยกลุ่มนี้ต้องการหลักประกันความเสี่ยงทางด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ การมีน้ำที่พอเพียงในการผลิต

2.3.2) ต้องการหลักประกันความเสี่ยงต่ออันตรายจากการดำเนินงาน

กลุ่มคนที่ต้องการหลักประกันความเสี่ยงนี้ต้องการความปลอดภัยทางชีวิตและทรัพย์สิน กล่าวคือ แม่น้ำกักเป็นแม่น้ำที่มีปริมาณน้ำมาก ยิ่งในช่วงฤดูฝนหรือน้ำหลาก จะมีปริมาณน้ำจำนวนมากจนอาจทำให้ฝายที่กั้นเสียหาย จนอาจถึงขั้นพังทลาย กลุ่มที่อาศัยอยู่ตอนเหนือของเขื่อน ทรัพย์สินมักจะถูกน้ำท่วมและได้รับความเสียหายจากการที่ลำน้ำกักถูกกั้น โดยโครงการฯ ทำให้บริเวณน้ำเหนือโครงการมีปริมาณน้ำสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นเวลานาน ส่วนประชากรส่วนที่อาศัยอยู่หลังเขื่อน หากเขื่อนเสียหายหรือพังทลายอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนและชุมชนได้

2.3.3) ต้องการหลักประกันความเสี่ยงต่อคุณภาพชีวิต

กลุ่มคนที่ต้องการหลักประกันความเสี่ยงนี้เป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่สองฝั่งแม่น้ำกัก ต้องใช้แม่น้ำกักในการอุปโภคบริโภค ต้องการหลักประกันว่าน้ำในอนาคตจะไม่เน่าเสีย หรือมีกลิ่นเหม็นมากกว่าปัจจุบัน อันเกิดจากน้ำที่ท่วมขัง และจะไม่เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคอันเป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนและชุมชนในอนาคต

2.3.4) ต้องการหลักประกันความเสี่ยงต่อความมั่นคง

ความแน่นอนในอาชีพงานที่เป็นอยู่และปัญหาที่ลดน้อยลง โดยมากผู้ให้ความเห็นจะเป็นกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มชาวประมง กลุ่มเกษตรกรต้องการหลักประกันความเสี่ยงเกี่ยวกับการมีน้ำเพียงพอในการผลิต ส่วนกลุ่มชาวประมงต้องการมีหลักประกันในอาชีพที่ต้องการให้ปัญหาการลดลงของพันธุ์ปลาหรือการลดลงของปริมาณจำนวนของสัตว์น้ำโดยเฉพาะปลา ให้มีการแก้ไขและสนใจจากรัฐบาลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษายังพบว่าประชากรจำนวน 12 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.0 ไม่ต้องการหลักประกันความเสี่ยงในการดำเนินโครงการฯ ประชากรกลุ่มนี้มีพื้นที่อยู่อาศัยห่างจากบริเวณโครงการฯ และไม่ได้ประกอบอาชีพอันเกี่ยวเนื่องที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบจากโครงการฯ เช่น อาชีพรับราชการ ส่วนประชากรที่เหลือจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 14.2 มีความเห็นว่าการดำเนินการของโครงการฯ ในปัจจุบันยังไม่แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงทางด้านต่างๆ และเชื่อว่าโครงการฯ จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ที่จะกลายเป็นความเสี่ยงในอนาคต

2.4) ความต้องการมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1) การมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ

ทางสังคม จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 23 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.2 ของประชากรตัวอย่าง ต้องการมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางสังคม ในกลุ่มนี้มีความเห็นว่า การดำเนินโครงการฯ ทำให้ประชากรบางคนบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือต่องาน

กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เนื่องจากต้องใช้เวลาในกระบวนการผลิตเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความต้องการที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือให้รัฐหรือองค์กรเข้ามาแนะนำแนวทางในการผลิตที่เป็นประโยชน์ เช่น ไร่นาสวนผสม การเกษตรแบบผสมผสานที่ถูกต้อง เพื่อประชากรมีเวลาว่างในการรวมกลุ่มสามารถมีส่วนร่วมในชุมชน

ส่วนประชากรจำนวน 22 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.3 เห็นว่าโครงการฯ ไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคม โดยมากคนกลุ่มนี้ประกอบอาชีพรับราชการ มีสังคมส่วนตัว และประชากรจำนวน 75 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.5 มากกว่าครึ่งของประชากรทั้งหมด มีความเห็นว่าการดำเนินงานโครงการฯ ไม่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบทางด้านสังคมอย่างชัดเจน จึงยังไม่มีความเห็นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการต้องการลดผลกระทบทางด้านสังคม

ที่น่าสังเกตคือกลุ่มประชากรที่ให้สัมภาษณ์โดยมากเชื่อว่า หากมีการผลกระทบไม่ว่าจากด้านใด ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดผลกระทบต่อด้านใดด้านหนึ่งก็จะกลายเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องเป็นปัญหาไม่รู้จบสิ้น

2.4.2) การมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางเศรษฐกิจ ประชากรจำนวน 36 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 30.0 ของประชากรตัวอย่าง มีความต้องการมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางเศรษฐกิจ ประชากรมีความเห็นว่าการดำเนินโครงการฯ ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจของตน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน ทำไร่ และกลุ่มที่ประกอบอาชีพ ชาวประมง กล่าวคือผลิตไม่ได้มาตรฐานหรือไม่ได้ตามจำนวนที่ต้องการ โดยมากเกษตรกรกลุ่มนี้จะมีที่ดินทำกินหรือถิ่นที่อยู่อาศัยห่างจากโครงการฯ มากที่สุด กล่าวคือที่ดินทำกินอยู่ประมาณปลายสุดของพื้นที่ที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการฯ ทำให้ได้รับน้ำในปริมาณน้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่เป็นชาวประมงก็หาปลาทำได้ยากขึ้น เพราะจำนวนสัตว์น้ำลดปริมาณลง

จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 14 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.7 ไม่ต้องการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้ได้ประโยชน์จากการดำเนินโครงการฯ คือ ประชากรที่มีพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณตอนกลางโครงการฯ การดำเนินการโครงการฯ ทำให้ได้รับปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น ส่วนประชากรจำนวน 70 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 58.3 ไม่เห็นความจำเป็นในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประกอบอาชีพรับราชการ ธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างซึ่งการดำเนินการของโครงการฯ ไม่มีส่วนในการเพิ่มหรือลดรายได้ทางเศรษฐกิจของตน

2.4.3) การมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางด้านวัฒนธรรม ประชากรจำนวน 8 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 6.7 ของประชากรตัวอย่างมีความ

ต้องการมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางวัฒนธรรม กลุ่มที่เห็นว่าโครงการฯ ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมให้ความเห็นไว้ดังนี้ การที่รายได้จากการทำงานภาคเกษตรกรรมลดน้อยลงจากการลดลงของผลผลิต การใช้เครื่องมือการผลิตมากขึ้น ขาดที่ดินทำกิน หรือแม้แต่ราคาสินค้าทางการเกษตรต่ำลง ทำให้คนวัยทำงานวัยหนุ่มสาวอพยพออกจากชุมชนไปทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงหรือชุมชนเมือง จึง ไม่มีผู้สืบต่ออาชีพ หรือสืบต่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่แบบล้านนา เช่น ภาษาก็หันไปใช้ภาษากลาง การแต่งกาย การกินอยู่ก็เอาแบบอย่างจากชุมชนในเมือง ความเชื่อถือผี ค่านิยมบางอย่างหมดไป เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 4 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 3.3 ไม่เห็นความจำเป็นหรือความสำคัญในการลดผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นประชากรที่เพิ่งย้ายเข้ามาในพื้นที่ไม่ใช่คนในชุมชนดั้งเดิม ส่วนประชากรจำนวน 108 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 90.0 มากกว่า 3 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด ยังไม่ออกความเห็น เนื่องจากไม่เห็นว่าโครงการฯ ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อการสืบต่อวัฒนธรรมของชุมชน

ที่น่าสนใจคือ บางกลุ่มเสนอว่านโยบายแผนพัฒนาของรัฐบาลเป็นสาเหตุสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้สูญวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การห้ามพูดภาษาท้องถิ่นในห้องเรียน ต้องใช้ภาษากลางสื่อสารกับครูอาจารย์ และเพื่อนนักเรียนในชั้นเท่านั้น ทำให้คนในชุมชนล้านนาไม่สามารถพูดภาษาพื้นบ้านได้ และในกรณีโครงการฝายเชียงราย การดำเนินการของโครงการฯ ทำให้เกิดผลกระทบ กล่าวคือ ประชากรในชุมชนไม่สืบต่ออาชีพเดิมของชุมชน เช่น การประมง เนื่องจากจำนวนพันธุ์ปลาที่ลดลง เป็นต้น จึงควรจะมีนโยบายใหม่เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

2.4.4) การมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางด้านสิ่งแวดล้อม ประชากรจำนวน 79 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 65.8 ของประชากรตัวอย่าง มีความต้องการการมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ ทางสิ่งแวดล้อม และเห็นว่าโครงการฯ ก่อให้เกิดผลกระทบในหลายๆ ด้านทั้งการพังทลายของดิน คุณภาพน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- การพังทลายของดิน จากการศึกษาก่อนการก่อสร้างโครงการฯ มีความเชื่อว่าการก่อสร้างโครงการฯ จะไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพพังทลายของดิน แต่ในความเป็นจริงการพังทลายของดินยังคงเกิดขึ้น และมากกว่าเดิมเพราะถึงแม้การไหลของแม่น้ำกกไหลช้าลง แต่ก็ยังคงมีการไหลอยู่ ที่สำคัญการที่มีปริมาณน้ำมากขึ้น การท่องเที่ยวทางเรือก็มีมากขึ้น นักท่องเที่ยวจำนวนมากที่อาศัยเรือหางยาวชมความงามไม่รู้ว่าจะส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมาก เนื่องจากคลื่นที่เกิดจากเรือหางยาวที่ซัดโดนตลิ่ง ทำให้ตลิ่งเกิดการพังทลาย

นอกจากนี้สัมปทานการดูดทรายก็เป็นตัวการหนึ่งที่สำคัญ เพราะการดูดทรายในปัจจุบันของจังหวัดเชียงรายที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น การดูดที่ทรายขึ้นมาทำให้พื้นที่บริเวณนั้นเป็นแอ่งลึกลงไป ทรายที่อยู่รอบข้างก็จะไหลลงไปแทนที่ทรายที่ถูกดูดออกไป เมื่อทรายขยายวงมากขึ้นทรายตามตลิ่งก็เริ่มพังทลายและทรุดลง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อปริมาณตะกอนในแม่น้ำกกที่สูงขึ้น ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการอุปโภคบริโภคหรือการเพาะปลูก

- คุณภาพของน้ำ จากการสอบถามประชากรในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำกก โดยเฉพาะทางตอนเหนือของโครงการฯ ลักษณะน้ำได้เปลี่ยนไปจนสามารถสังเกตได้ กล่าวคือ แต่เดิมน้ำเป็นสีขุ่นจากตะกอนทรายที่พัดพา ปัจจุบันน้ำตกตะกอนเป็นสีออกเขียว น้ำเริ่มส่งกลิ่นเหม็น ในบางครั้งใช้น้ำในการอุปโภค เช่น ใช้อาบก็เกิดอาการคัน ถึงแม้ว่าแม่น้ำผ่านการกรอง แม้ว่าจะใส แต่ยังคงมีกลิ่นที่ไม่ค่อยสะอาด เป็นต้น

นอกจากนี้การที่น้ำมีตะกอนในปริมาณมากการนำมาทำการเกษตรทำให้ตะกอนจับตัวที่ใบของพืชส่งผลโดยตรงต่อการเจริญเติบโตของพืช หากทิ้งไว้ก็จะส่งผลต่อปริมาณผลผลิต นอกจากนี้การที่โครงการฯตั้งขึ้นการเก็บกักน้ำทำให้น้ำนิ่ง ทำให้กลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงต่างๆ เช่น May Fly, ยุง ฯลฯ ซึ่งก่อให้เกิดความรำคาญต่อผู้ที่มาเที่ยวอาศัยบริเวณริมสองฝั่งน้ำอย่างมาก

- ความหลากหลายทางชีวภาพ ในบางครั้งประชากรสองริมฝั่งแม่น้ำได้พบเห็นปลาตายลอยตามน้ำเป็นจำนวนมาก ซึ่งเชื่อได้ว่า ปลาบางชนิดไม่อาจปรับตัวได้ทันจากคุณภาพน้ำที่เปลี่ยนไป เช่น การเพิ่มของตะกอน และอุณหภูมิของแม่น้ำที่เปลี่ยนไป เนื่องจากน้ำนิ่งทำให้ปริมาณอุณหภูมิสูงขึ้น นอกจากนี้ยังอาจส่งผลต่อการสืบพันธุ์หรือการดำเนินชีวิตของสัตว์น้ำ เช่น ปลาแคร์ ปลาคัง ปลาค้าว ซึ่งเป็นปลาที่อาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และมีถิ่นอาศัยในบริเวณที่มีน้ำไหล ส่งผลให้ในปัจจุบันพันธุ์ปลาท้องถิ่นพวกนี้ลดปริมาณลงมาก และมีขนาดที่เล็กลง

จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 9 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 7.5 ไม่เห็นความจำเป็นหรือความสำคัญในการลดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นประชากรที่มีพื้นที่อยู่อาศัยอยู่ห่างจากบริเวณการดำเนินการของโครงการฯ มาก จึงไม่เห็นผลกระทบและเชื่อว่าผลกระทบจะไม่เกิดกับคนทั้งปัจจุบันและในอนาคต ส่วนประชากรจำนวน 32 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 26.7 ยังไม่ออกความเห็น เนื่องจากมีพื้นที่อยู่อาศัยห่างไกลการดำเนินโครงการฯ ไม่เห็นผลกระทบร้ายแรงต่อระบบสิ่งแวดล้อมของตน

2.5) การมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของโครงการฯ จากการศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของโครงการฯ มีมากถึงร้อยละ 61.7 ของประชากรตัวอย่าง หรือประชากรจำนวน 74 คน โดยให้ความเห็นดังนี้

- กลุ่มที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งโดยมากเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ผลผลิตลดน้อยลง และมีพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณปลายโครงการฯ ซึ่งทำให้ได้รับน้ำจากโครงการฯ ในปริมาณน้อยและไม่ทั่วถึง จึงต้องการที่จะร่วมแก้ไขปัญหา โดยการเสนอแนะให้ประชากรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการแบ่งปันน้ำ เพื่อให้ได้ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันเพื่อความยุติธรรม อาจโดยการแบ่งวันใช้น้ำ หรือกำหนดเวลา เป็นต้น

- กลุ่มที่มีปัญหาทางด้านสังคม วัฒนธรรม เชื่อว่าปัญหาของกลุ่มคนที่เกิดขึ้นเนื่องจากสภาวะปัญหาที่ต่อเนื่องมาจากด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเป็นลักษณะลูกโซ่ ถ้าสามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ ประชากรมีเวลาว่างการหันมาพัฒนาสังคม หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนก็จะเป็นไปได้ง่ายมากขึ้น กล่าวคือ ประชากรในพื้นที่ยังประสบภาวะทางเศรษฐกิจ จึงไม่มีความสนใจที่จะทำการพัฒนาด้านใดๆ ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อม การแก้ไขจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ แก้ไขควบคู่กันไปกับการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- กลุ่มที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มนี้สนใจความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์น้ำ การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์โดยการกัดเซาะพังทลายของดิน หรือการที่น้ำท่วมขังจากการกั้นฝาย กลุ่มนี้เชื่อว่าการกั้นลำน้ำของฝายส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงอุทกภูมิ หรือสภาพทั่วไปของแม่น้ำซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำ และเชื่อว่าการพังทลายของดินยังคงเกิดขึ้นก่อให้เกิดระบบภูมิทัศน์และลักษณะที่ดินเปลี่ยนแปลง เป็นต้น กลุ่มนี้ประกอบอาชีพการทำสวนผักตามริมตลิ่ง การประมง และทำการค้าบริเวณชายหาดเดิม การพังทลายของดินทำให้ที่ทำกินลด ทำให้ปริมาณน้ำลดลง ส่งผลกระทบต่อประมง และการกักน้ำทำให้น้ำท่วมบริเวณดอนทรายเดิม

ดังนั้นควรมีนักวิชาการที่มีความรู้เข้ามาศึกษาหาแนวทางลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยประชากรในพื้นที่ยินดีให้ความช่วยเหลือหากทางรัฐหรือองค์กรเอกชนที่ต้องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมขอความร่วมมือมืองานต่างๆ ของโครงการฯ

ส่วนประชากรจำนวน 22 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.3 ไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหา เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานโครงการฯ ทางด้านต่างๆ ส่วนประชากรจำนวน 24 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 20.0 ไม่เห็นความจำเป็นในการออกความเห็นเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาโครงการฯ เนื่องจากเป็นผู้มีการศึกษาน้อย ไม่คิดว่าตนจะสามารถเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่ดีได้ จึงยกภาระนี้ให้กับรัฐหรือผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการแทน

ตารางที่ 12 : บทบาทของคนในชุมชน ในการมีส่วนร่วมหรือการจัดการโครงการต่างๆ ภายในชุมชน

ลักษณะการจัดการ โดยชุมชน	ใช่		ไม่ใช่		ไม่ทราบ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. อำนาจในการเข้าร่วมการตัดสินใจในการดำเนินการต่างๆ ในชุมชน								
- การมีส่วนร่วม	65	54.2	8	6.7	47	39.1	120	100
- ประชามติ	39	32.5	20	16.7	61	50.8	120	100
- ประชาพิจารณ์	37	30.8	16	13.3	67	55.9	120	100
2. ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการฯ	76	63.3	21	17.5	23	19.2	120	100
3. ความต้องการหลักประกันความเสี่ยงในอนาคตจากโครงการฯ	91	75.8	12	10.0	17	14.2	120	100
4. ความต้องการลดผลกระทบจากการดำเนินโครงการฯ								
- ทางสังคม	23	19.2	22	18.3	75	62.5	120	100
- ทางเศรษฐกิจ	36	30.0	14	11.7	70	58.3	120	100
- ทางวัฒนธรรม	8	6.7	4	3.3	108	90.0	120	100
- ทางสิ่งแวดล้อม	79	65.8	9	7.5	32	26.7	120	100
5. ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากการดำเนินงานต่างๆ ของโครงการฯ	74	61.7	22	18.3	24	20.0	120	100

5.1.5 ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชน

ในการศึกษาความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชนได้แบ่งเป็นการศึกษาความคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ความคิดเห็นและความคาดหวังต่อสถานการณ์ที่เกิดในอนาคต (ตารางที่ 12) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

1.1) กลุ่มที่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการฯ จากการศึกษาประชากรกลุ่มที่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการมีจำนวน 69 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.3 ของประชากรตัวอย่าง เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับผลประโยชน์ ซึ่งมีที่ดินทำกินอยู่ระหว่างกลางจากโครงการฯ และอาณาเขตสิ้นสุดการได้รับผลประโยชน์ ซึ่งในกลุ่มนี้มีประชากรจำนวน 13 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.5 ของประชากรตัวอย่าง ที่เหลือเป็นกลุ่มข้าราชการทั้งนักพัฒนา ชลประทาน หรือทางด้านการเกษตรกลุ่มนี้เห็นว่ากลุ่มของตนได้รับผลประโยชน์มากกว่าแต่ก่อน กล่าวคือ มีปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น เป็นประโยชน์ทางภาคเกษตรกรรมมากกว่าทางด้านอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน

1.2) กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการฯ จากการศึกษาประชากรจำนวน 31 คน หรือคิดเป็นร้อยละร้อยละ 37.2 ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการฯ เนื่องจากกลุ่มนี้มีพื้นที่อยู่อาศัยใกล้บริเวณที่ดำเนินการโครงการฯ หรือบริเวณสองฝั่งแม่น้ำกอก ใช้น้ำกอกในการอุปโภคบริโภคโดยตรง การที่คุณภาพน้ำเปลี่ยนไปจึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย นอกจากนี้ ประชากรที่เป็นกลุ่มเกษตรกรมีผลผลิตเท่าเดิม หากแต่มีค่าใช้จ่ายที่เป็นเครื่องมือการผลิตมากขึ้น เช่น สารเคมี และไฟฟ้า และประชาชนที่อยู่บริเวณท้ายโครงการฯ ยังประสบปัญหาจากการที่ปริมาณน้ำลดลง ทำให้ไม่มีน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตและการอุปโภคบริโภค

2) ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ที่จะเกิดในอนาคต แบ่งออกเป็น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐในการดำเนินโครงการฯ จากการศึกษาความคิดเห็นต่อสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการฯ ประชากรในพื้นที่ศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการฯ ในอนาคตของรัฐไว้ 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1) รัฐมอบอำนาจให้ชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการดำเนินการของโครงการฯ จากการศึกษาพบว่าประชากรจำนวน 45 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 37.5 เชื่อว่าในอนาคตรัฐจะต้องให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนในการจัดการดำเนินการโครงการฯ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง คนกลุ่มนี้เป็นผู้ได้รับการศึกษาและข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง จึงมีความต้องการอย่างมากในการได้จัดสรรดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นเอง ในขณะที่ประชากรจำนวน 75 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.5 ของประชากรตัวอย่างจำนวน 120 คน มีความเชื่อว่ารัฐจะไม่ยอมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดำเนินการของโครงการฯ กลุ่มนี้เป็นชาวบ้านได้รับการศึกษาน้อยต้องการอยู่อย่างสงบ

ไม่เรียกร้องสิ่งใด และโดยเฉพาะในปัจจุบันการดำเนินการฝ่าย การแบ่งปัน การเปิดปิดฝ่ายก็ขึ้นอยู่กับ การบริหารงานของภาครัฐเท่านั้น

2.2) รัฐกับการจัดการโครงการฯใหม่ ประชากรจำนวน 43 คน หรือคิดเป็น ร้อยละ 35.8 มีความเชื่อว่ารัฐจะจัดหาโครงการฯ ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนามาเพิ่มในพื้นที่ในอนาคต โดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้หรือตัดสินใจโครงการฯ และโครงการฝ่ายเชิงรายได้ จะไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาล ขณะที่ประชากรจำนวน 77 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 64.2 คิดว่า ในอนาคตอันใกล้รัฐคงยังไม่มีแผนในการจัดตั้งโครงการฯ ขนาดใหญ่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในประเทศ นอกจากนี้ประชากรจำนวน 23 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.2 ที่มีความเชื่อว่าในอนาคตรัฐ จะมีการดำเนินการโครงการฯ ใหม่ ยังเชื่อว่ารัฐจะเลิกให้ความสนใจในการติดตามตรวจสอบโครงการฯ ที่มีอยู่แล้วหลังจากมีโครงการฯ ใหม่ถูกนำเสนอ และโครงการนั้นๆ จะเป็นโครงการฯ แบบเดิมที่ เคยก่อสร้างหรือดำเนินการหากขยายขนาดให้ใหญ่ขึ้นเท่านั้น ผู้ให้ความเห็นกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เป็น ผู้นำชุมชนได้รับการศึกษาสูง

2.3) ความสนใจโครงการฯเดิมของรัฐบาล จากการศึกษาพบว่าประชากร จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 เชื่อว่าหากรัฐได้จัดตั้งโครงการฯใหม่ขึ้น โครงการเดิม เช่น โครงการฝ่ายเชิงรายได้จะไม่ได้รับความสนใจติดตามตรวจสอบดูแล ในขณะที่ประชากรจำนวน 97 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 81.8 มีความเห็นว่าแม้จะมีโครงการฯ ใหม่เกิดขึ้นหากรัฐก็ยังคงสนใจการ ดำเนินการหรือการติดตามตรวจสอบโครงการฯ เดิมอยู่ แต่ก็ยอมรับว่าโครงการฯ อาจไม่ได้รับความ เอาใจใส่เท่าเดิม

2.4) รัฐกับสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชนผ่านองค์กรชุมชน จากการศึกษา ประชากรจำนวน 25 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 20.8 มีความเห็นว่าในอนาคตรัฐจะมอบสิทธิใน การจัดการทรัพยากรชุมชนคืนแก่ชุมชน โดยผ่านทางองค์กรชุมชนตามนโยบายของรัฐที่ได้ระบุไว้ และพร้อมที่จะทำการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมนั้น ส่วนประชากรจำนวน 95 คน หรือคิดเป็น ร้อยละ 79.2 มีความเห็นว่ารัฐจะไม่มอบสิทธิในการจัดการทรัพยากรชุมชนคืนสู่ชุมชนไม่ว่าจะผ่าน ทางองค์กรชุมชนหรือไม่ ประชาชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มชาวบ้านธรรมดาการศึกษาไม่สูง ต้องการอยู่ อย่างสงบจึงไม่ต้องการเรียกร้องอะไร มีข้อสังเกตว่าแม้รัฐจะดำเนินนโยบายการกระจายอำนาจสู่ ชนบทอย่างไร อำนาจที่ว่าก็ไม่ได้มาถึงมือชาวบ้านบทย่างแท้จริง

ตารางที่ 13 : ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชน

ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. สถานการณ์ปัจจุบัน						
- ชุมชนเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการฝายเชียงราย	69	82.8	31	37.2	120	100
2. สถานการณ์ในอนาคต						
- รัฐให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการฯ	45	37.5	75	62.5	120	100
- รัฐจัดหาโครงการฯ ใหม่มาเพิ่มเติม/แทนที่	43	35.8	77	64.2	120	100
- โครงการฯ ไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาล	23	19.2	97	80.0	120	100
- รัฐให้สิทธิในการจัดการทรัพยากรแก่ชุมชนผ่านองค์กรชุมชน	25	20.8	95	79.2	120	100

5.2 แนวทางการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมอย่างยั่งยืนในอนาคต จากการศึกษาประชากรทั้งที่ได้รับผลกระทบทางตรงทางอ้อม ผลกระทบที่ได้รับในปัจจุบันหรือคาดว่าจะเกิดในอนาคต ประชากรได้ขอมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจากการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาดังต่อไปนี้

5.2.1 แนวทางการแก้ไขปัญหากจากประชากรในพื้นที่

ประชากรในพื้นที่ เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่มีตนเองเป็นส่วนร่วมเพื่อประโยชน์และเหตุผลดังต่อไปนี้

1) ชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่ยอมเข้าใจปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ดีกว่ารัฐ ประชากรจำนวน 82 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 68.3 แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความต้องการให้รัฐให้อำนาจในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการก่อสร้างหรือดำเนินการ ติดตามตรวจสอบผล รวมถึงหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการฯ มากขึ้นกว่าเดิม เพราะคนในชุมชนเข้าใจและเข้าถึงปัญหาของตนได้ดีกว่ารัฐ หากบางจุดที่ชุมชนคิดว่ายังไม่เป็นปัญหา หรือเป็นปัญหาแต่มีทางแก้ไขได้ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านน่าจะสนับสนุน เพื่อเป็นการประหยัคทรัพยากรต่างๆ

นอกจากนี้เมื่อมีความรู้สึกว่าเป็นผลงานของคนชุมชนย่อมภูมิใจเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของเป็นส่วนหนึ่งของโครงการฯพัฒนาต่างๆ ก็จะมีการดูแลรักษา ติดตามตรวจสอบทำให้หากมีปัญหาที่สามารถที่จะค้นพบและแก้ไขปัญหา ได้เร็วขึ้น และเมื่อชุมชนเป็นเจ้าของปัญหา ประชากรในชุมชนย่อมต้องให้ความร่วมมืออย่างดีและเต็มใจเพื่อผลประโยชน์ คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีของตนและลูกหลานในอนาคต ปัญหาที่ต้องการแก้ไขก็จะได้แก้ไขได้ตรงจุดที่ต้องการจะแก้ปัญหานั้นๆจริงๆ

2) ลดปัญหาการดำเนินการที่ล่าช้าของรัฐ และการยกเลิกโครงการฯก่อนการดำเนินการเสร็จสิ้น ประชากรจำนวน 25 คน หรือร้อยละ 20.84 เห็นว่าการดำเนินโครงการฯ ของรัฐต้องผ่านกระทรวง ทบวง กรมเป็นเวลานาน ทั้งตอนที่ส่งเรื่องเพื่อการพิจารณา หรือระหว่างรอการพิจารณา แล้วรอให้คำสั่งในการปฏิบัติมาถึง ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นอาจกลายเป็นปัญหาถึงขั้นวิกฤติยากที่จะแก้ไข ซึ่งหากมอบให้ชุมชนจัดการก็สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ถูกจุด และอาจใช้งบประมาณที่น้อยกว่าที่รับวางแผนในการนำมาใช้ นอกจากนี้รัฐบาลอาจดูแลติดตามตรวจสอบได้ไม่ทั่วถึง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมจะช่วยติดตามตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

3) เพื่อผลประโยชน์และการจัดสรรที่เป็นธรรม ประชากรจำนวน 13 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.83 มีความเห็นว่ามิโครงการฯจำนวนไม่น้อยของรัฐบาลกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์เป็นกลุ่มอิทธิพลเพียงกลุ่มเดียว เช่น การก่อสร้างโครงการฝายเข็ญทรายกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์คือ กลุ่มเจ้าของกิจการดูทราย ที่อ้างว่าการดูทรายเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างพัฒนาตัวเมือง ซึ่งเป็นประโยชน์กับชุมชน ในขณะที่มีผู้ได้รับผลกระทบที่อาศัยอยู่ในบริเวณโครงการฝายเข็ญทรายจำนวนมาก หรือในบางกรณีการแบ่งปันผลประโยชน์ของโครงการฯ ไม่มีความยุติธรรม เช่น คนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้โครงการฝายเข็ญทรายได้ปริมาณน้ำจำนวนมาก ในขณะที่ผู้ที่มีที่ดินทำกินบริเวณที่อยู่ห่างจากโครงการฯ มากได้รับน้ำในปริมาณที่น้อยกว่า เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความไม่พอใจและไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนอย่างเต็มที่ในอนาคต

5.2.2 แนวทางการแก้ปัญหาจากข้าราชการ

กลุ่มข้าราชการตัวอย่างทั้งหมดให้ความเห็นว่าโครงการฯ ไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ จึงไม่จำเป็นต้องหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ก็เห็นด้วยกับการกระจายอำนาจสู่ประชาชน กล่าวคือ การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการหรือดำเนินโครงการฯ ใดๆ ที่คาดว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนนั้นๆ

และในการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจกลุ่มที่เป็นตัวอย่างการศึกษา แนะนำให้เกษตรกรทำไร่นาสวนผสม การเกษตรแบบผสมผสาน โดยการที่ได้รับความรู้หรือทฤษฎีอย่างถูกต้องและใกล้ชิดจากภาครัฐ ช่วยให้มีภารกิจอยู่อย่างพอเพียงในสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

5.2.3 แนวทางการแก้ปัญหาจากกลุ่มนักวิชาการ

กลุ่มนักวิชาการได้เสนอนโยบายหรือทฤษฎีที่เป็นประโยชน์ และแนวทางแก้ไขปัญหาคือโครงการดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการต่างๆ

จากการทำการศึกษาโดยสอบถามผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาหรือลดผลกระทบใดๆ จากการดำเนินการโครงการฝ่ายเชิงร้ายหรือโครงการอื่นของรัฐในอนาคต จากอาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 ท่าน อาจารย์จำนวน 2 ท่าน จากคณะวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาผลกระทบทางด้านต่างๆ จากโครงการ โดยเฉพาะการลดผลกระทบทางสังคม-เศรษฐกิจดังนี้

กรณีโครงการฝ่ายเชิงร้ายเป็นโครงการที่ดำเนินการไปเสร็จแล้วแต่สามารถยกเป็นกรณีตัวอย่างได้ว่าการทำโครงการขาดการศึกษาผลกระทบและการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนการดำเนินโครงการอาจก่อให้เกิดผลกระทบได้ ดังนั้นการดำเนินโครงการใดๆ ต่อไปเพื่อลดผลกระทบทางด้านต่างๆ ควรปฏิบัติดังนี้

ก. ขั้นตอน

- ก่อนดำเนินโครงการฯ เริ่มตั้งแต่การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการฯ (FS) หรือขอบเขตการศึกษาผลกระทบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

- ระหว่างที่มีการศึกษาให้ทำ SIA, EIA เป็นระยะๆ ในการทำการศึกษา

ข. วิธีการ

- ปักป้ายประกาศแสดงเจ้าของโครงการฯ ลักษณะโครงการฯ ผลกระทบหลักๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่สำคัญในบริเวณพื้นที่ตั้งโครงการฯ และหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ตำบล อำเภอ จังหวัด และประชาสัมพันธ์โครงการฯ ผ่านสื่อต่างๆ เพิ่มเติม เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ

- ให้ช่องทางการติดต่อกลับโครงการฯ ของผู้สนใจ เช่น ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นกับโครงการฯ ได้ โดยระบุระยะเวลาที่ติดต่อกลับไว้ด้วย

- จัดประชุมชี้แจงโครงการฯ และรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่ได้รับผลกระทบผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่เป็นระยะตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อนำประเด็นไปเพิ่มไว้ในรายงาน SIA, EIA ที่จะดำเนินการต่อไป รวมทั้งระหว่างการจัดทำ SIA, EIA ในพื้นที่ที่ผู้มีส่วนได้รับผลกระทบสามารถเข้าร่วมได้สะดวก เช่น ศาลาประชาคม วัด โรงเรียน เป็นต้น

- ประเมินจำนวนผู้คัดค้านโครงการฯ เป็นร้อยละเท่าไรของผู้ได้รับผลกระทบทั้งหมด

- นำผลการประชาสัมพันธ์และการจัดประชุมที่ได้ดำเนินการพร้อมรายละเอียดและวิธีการดำเนินการ (คัดค้านหรือไม่ มีประเด็นใดบ้าง) ผนวกไว้ในรายงาน

- หากมีข้อขัดแย้งมาก จัดประชาพิจารณ์ เพื่อประกอบการพิจารณา SIA, EIA

2) ชุมชนพึ่งตนเอง

แนวทางการแก้ปัญหาจากการดำเนินโครงการฯ ต่างๆ ของรัฐ ควรแก้ที่ แนวนโยบาย คือ เปลี่ยนจากการเน้นเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์โดยการสร้างฝาย ระบบชลประทาน เพื่อเร่งหรือเพิ่มผลผลิต เป็นเศรษฐกิจในแบบจำลอง “ชุมชนพึ่งตนเอง” โดยเน้นการสร้างองค์กรขนาดเล็กซึ่งอยู่กระจัดกระจายทั่วประเทศ หรือชุมชน เป็นองค์กรเศรษฐกิจสังคมที่สามารถเลี้ยงตนเองได้ บนพื้นฐานของกิจกรรมผสมผสานระหว่างเกษตรกรรมธรรมชาติและอุตสาหกรรมขนาดย่อม เน้นการใช้แรงงานร่วมกัน และให้ความสำคัญสูงแก่การทำงานแบบสร้างสรรค์ที่มีความหมายต่อชีวิต การสร้างคุณภาพของการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคมอย่างมีความหมาย ในชุมชนนี้ทุกคนจะมีหลักประกันเกี่ยวกับความมั่นคงทางสังคม นั่นคือทุกคนได้รับการตอบสนองทางด้านความต้องการพื้นฐาน (ที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การศึกษา และการทำงาน)

โดยเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนสามารถใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็เน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อชุมชน สมาชิกของชุมชนจะมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมาก การมีส่วนร่วมนี้ต้องถือว่าเป็นกลไกสำคัญชนิดหนึ่งที่สมาชิกสังคมจะช่วยกันสร้างสรรค์และปรับปรุงให้ชุมชนสามารถสนองความต้องการของสมาชิกในวิถีทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติได้ ซึ่งจะมีเป้าหมายเพื่อ

2.1) การจัดตั้งชุมชนพึ่งตนเอง เป็นวิธีเดียวที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาความยากจน การมีชีวิตอยู่ในชุมชนแนวใหม่ จะทำให้ประชาชนพบกับความหมายใหม่ของชีวิต มีความผูกพันกับชุมชน และมีกำลังใจสร้างสรรค์ความเจริญของชุมชน

2.2) การศึกษาจะมีความหมายใหม่เช่นเดียวกัน โดยเราจะมองว่าการศึกษาคือ กระบวนการสื่อความหมายเกี่ยวกับข้อมูลความรู้ ซึ่งจะถ่ายทอดผ่านครอบครัวและชุมชน โดยจะทำให้สมาชิกรุ่นใหม่สามารถดำรงชีวิตในชุมชน ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2.3) ในชุมชนพึ่งตนเอง สมาชิกของชุมชนจะมีโอกาสได้ผ่านประสบการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยา ซึ่งจะทำให้เขาสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงวิถีของจิตสำนึกจากการที่เคยติดอยู่กับความคับแคบ อำนาจนิยม ความคิดล้าหลัง และการไร้

จินตนาการ ไปสู่วิถีชีวิตสำนึกที่เน้นผลประโยชน์ของส่วนรวม ความเสมอภาค ประชาธิปไตย การคิดถึงอนาคต และการมีจินตนาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประสบการณ์ชีวิตในชุมชนพึ่งตนเองที่ตั้งอยู่บนหลักจริยธรรมของธรรมชาติจะมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมที่สนับสนุนการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม (Environmental Mode)

ชุมชนพึ่งตนเองเป็นทางออกสำหรับชุมชนทั่วไปในประเทศไทย ในการแก้ปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เผชิญอยู่ เป็นการออกจากแนวทางเศรษฐกิจแบบพาณิชย์ที่นำไปสู่การสร้างฝาย เขื่อน การใช้ยาฆ่าแมลง การเน้นหาวัตถุดิบในการก่อสร้าง เช่น ทราย ดิน การใช้น้ำอย่างฟุ่มเฟือยในการท่องเที่ยว หรือการปลูกพืชเชิงพาณิชย์อันเป็นปัญหายาวนานในชนบท การสร้างฝาย เขื่อน อย่างโครงการฝายเชิงรายจะไม่เกิดขึ้นอีก จะไม่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

3) การพัฒนาแบบยั่งยืน

การแก้ปัญหาผลกระทบจากโครงการฝายเชิงรายหรือโครงการต่างๆ ของรัฐ เพื่อประโยชน์ในอนาคตโดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมตามลำดับ

โดยการเปลี่ยนวิธีการคิด การมองโลกและการมองสังคม ในขณะเดียวกันก็ต้องแสวงหาวิธีการดำรงชีวิตแบบใหม่ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นการ ลดล้างวิธีการผลิตและการบริโภคแบบเก่า ๆ ที่เน้นการผลิตในเชิงพาณิชย์ต้นเหตุในการสร้างเขื่อน ฝายเพื่อทดน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการในการผลิตและการบริโภค โดยควรจะปฏิบัติดังต่อไปนี้เป็นวิธีการในการแก้ปัญหาแบบยั่งยืนยาวนานมากกว่าการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ

- ระบบการเมืองจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และต้องมีสิ่งที่เรียกว่า ECO-POLITICS หรือ “การเมืองแนวนิเวศ” ซึ่งเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวสังคม เพื่อเร่งเร้าให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ต่างๆ ร่วมกัน

- ระบบเศรษฐกิจต้องมีความสามารถในการผลิตส่วนเกิน ต้องมีประสิทธิภาพ มีความก้าวหน้าทางเครื่องมือที่เหมาะสม และมีความรับผิดชอบในการรักษาฐานทางนิเวศวิทยา หรือการใช้แบบจำลองการพึ่งพาตนเอง

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเน้นให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม โดยการแก้ปัญหาผ่านแนวคิด ดังนั้นประชากรในพื้นที่น่าจะมีความรู้หรือได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ กรณีโครงการฝายเชิงรายที่ผลกระทบยังไม่รุนแรงมากนัก เพราะเป็นโครงการระดับเล็กไม่ใช่โครงการใหญ่อย่างการสร้างเขื่อนแม่กอก หรือโครงการกก อิง น่าน จึงยังสามารถแก้ปัญหาได้

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนและกลุ่มเป้าหมาย

เชื่อว่าอีกแนวทางการแก้ปัญหาผลกระทบจากการดำเนินโครงการฝ่ายเชียงราย คือการให้ประชาชนและกลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ มีส่วนร่วมในการดำเนินการขั้นต่างๆ ของโครงการฯ เป็นการแก้ปัญหาค้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว งานพัฒนาชนบทของหน่วยงานราชการส่วนใหญ่จะเป็นโครงการฯ ที่สั่งการมาจากส่วนกลาง จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมใน โครงการฯ พัฒนาทุกขั้นตอน อาจกล่าวได้ว่า โครงการฯ พัฒนาส่วนใหญ่เป็นการริเริ่มของเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่มีรูปแบบการดำเนินการเพียงแบบเดียวเหมือนกันทั่วประเทศ ในขณะที่เอกลักษณ์สำคัญของสังคมชนบท คือ ชาวบ้านจะไม่แสดงออกในเชิงปฏิเสธโดยตรงต่อโครงการฯ ที่รัฐหยิบยื่นให้ ไม่ว่าจะต้องการจริงๆ หรือไม่ เพราะการปฏิเสธโครงการฯ หมายถึงการหมดสิทธิ์ที่จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐ ทำให้โครงการฯ ของรัฐจำนวนมากต้องล้มเหลว และการตัดสินใจในสังคมชนบท จากโครงสร้างของการทำงานที่ไม่เป็นประชาธิปไตยในหมู่บ้าน มีแนวโน้มทำให้การตัดสินใจเอนเอียงไปตามทัศนคติความคิดเห็นและผลประโยชน์ของผู้นำ โดยที่ชาวบ้านที่ยากจนมักไม่มีโอกาสร่วมในการตัดสินใจใดๆ ของหมู่บ้านที่กล่าวมาจึงเป็นปัญหาพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการดำเนินการแก้ปัญหาจากรัฐที่ไม่ถูกความต้องการของชาวบ้าน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมการพัฒนาในระดับต่าง ๆ การมีส่วนร่วม อาจจะเริ่มต้นจากการพัฒนามาจากข้างล่างแทนวิธีการพัฒนาจากนโยบายเบื้องบน จุดที่เริ่มต้นที่ง่าย ๆ ก่อนที่จะพิจารณาลงไปถึงระดับตัวบุคคล ก็คือ การกระจายอำนาจของการวางแผนจากส่วนกลางไปเป็นการวางแผนส่วนภูมิภาค ซึ่งต้องอาศัยแนวความคิดของการพัฒนามาจากข้างล่างนั่นเอง

ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (Popular Participation) ชาวบ้านเองนั้นมีความเข้าใจทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมของการช่วยเหลือกัน การร่วมมือกัน การแบ่งปัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ชาวบ้านที่ยากจนต่างก็มีประสบการณ์ที่เป็นจริงที่เกี่ยวกับความสามารถในการควบคุมทรัพยากร โดยที่สถาบันต่างๆ จากภายนอกเป็นผู้ที่ควบคุมการใช้ทรัพยากรออกกฎเกณฑ์ต่างๆ ชาวบ้านเองอาจจะไม่ตระหนักว่า ทำไมตนเองถึงไม่มีอำนาจควบคุม หรือจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไร แม้กระทั่งศักยภาพของตัวเองที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ คือ การกระจายอำนาจบริหารและส่งเสริมให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง และโดยหลักการจะเคารพเจตนาารมณ์ของประชาชนในแต่ละตำบล วางรากฐานการบริหารในระบบประชาธิปไตย เพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศและหาประสบการณ์ที่ได้ปกครองตนเอง ให้ประชาชนเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ตรงจุด รวดเร็ว และราคาถูกที่สุด

การมีส่วนร่วมหรือการให้โอกาสจากภาครัฐต่อชุมชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการ
ดำเนินการ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และวิเคราะห์ โครงการฝ่ายเชียงรายน่าจะเป็นแนวทาง
การแก้ปัญหาที่ดีและสามารถทำได้ในปัจจุบัน การจัดสรรน้ำอย่างยุติธรรมน่าจะเกิดขึ้น คนที่อาศัย
อยู่บริเวณท้ายน้ำน่าจะได้รับปริมาณน้ำมากขึ้น และรัฐควรจะสนับสนุนในการหาวิธีทำให้คุณภาพ
น้ำดีขึ้นได้ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University